

Strasbourg, 24 February 2009

ACFC/SR/III(2009)001
Official language version

**THIRD REPORT SUBMITTED BY MOLDOVA
PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 1
OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

(Received on 24 February 2009)

**AL III – LEA RAPORT PERIODIC AL REPUBLICII MOLDOVA
PRIVIND IMPLEMENTAREA CONVENȚIEI-CADRU PENTRU PROTECȚIA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE**

DATE GENERALE

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale aprobată de Consiliul Europei în 1995, a intrat în vigoare la 1 februarie 1998, a fost semnată de Republica Moldova în 1995 și ratificată de Parlamentul Republicii Moldova la data de 22 octombrie, 1996.

Al III-lea Raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Convenției-cadru este elaborat în conformitate cu art.25, paragraful 2 al acestui document și pe baza Schemei privind elaborarea rapoartelor naționale în procesul de monitorizare a celui de-al treilea ciclu, aprobat de Comitetul de Miniștri al CoE.

Raportul dat cuprinde perioada anilor 2005-2008, care a urmat după prezentarea la CoE a celui de-al II-lea Raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Convenției-cadru și aprobarea Opiniei a II-a asupra Moldovei a Comitetului Consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (din 9 decembrie, 2004) și Rezoluției Res CMN (2005)8 a Comitetului de Miniștri privind implementarea prevederilor Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale de către Moldova (din 7 decembrie, 2005).

PARTEA ÎNTÎI

Perioada următoare a prezentării Consiliului Europei (CoE) a celui de-al II-lea Raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale (2004), se caracterizează prin un șir de schimbări pozitive în domeniul respectării drepturilor minorităților naționale, ce relatează despre faptul că Moldova demonstrează o metodă constructivă întru implementarea acestui document internațional. Republica Moldova a întreprins măsuri corespunzătoare întru acordarea atenției necesare în domeniul protecției minorităților naționale, conform recomandărilor expuse în Rezoluția Res CMN (2005)8 și Opinia a II-a asupra Moldovei adoptate de CoE.

Procesul de implementare a Convenției-cadru la nivel de stat este coordonat de către **Biroul Relații Interetnice**. Biroul Relații Interetnice este organul de specialitate al administrației publice centrale care elaborează politica de stat în domeniul ce vizează relațiile interetnice, monitorizarea respectării drepturilor minorităților naționale, susținerea diasporei moldovenești și funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, prin elaborarea și ajustarea legislației naționale la standardele internaționale, ținând cont de specificul polietic, multicultural, multilingvistic și regional al minorităților naționale, cu suportul societății civile și aportul organizațiilor internaționale.

Biroul Relații Interetnice, în anul 2005, în conformitate cu Legea pentru modificarea Legii nr. 64-XII din 31 mai, 1990 cu privire la Guvernul Republicii Moldova a substituit în structura Guvernului Departamentul Relații Interetnice, activitatea căruia a fost apreciată pozitiv în textul Opiniei II asupra Republicii Moldova a Comitetului Consultativ privind Convenția-cadru. Biroul este succesor de drepturi al Departamentului Relații Interetnice, inclusiv și în activitatea întru implementarea Convenției-cadru, monitorizarea aplicării prevederilor de bază acestui document, elaborarea rapoartelor periodice ale Republicii Moldova. În sfera activității date, Biroul antrenează organele administrative centrale și locale, reprezentanții societății civile, organizațiile nonguvernamentale, asociațiile etnoculturale ale minorităților naționale, precum și alte instituții de stat și obștești.

În perioada raportată o atenție deosebită a fost acordată activității întru implementarea dispozițiilor Convenției-cadru și rezultatelor ciclului doi de monitorizare a realizării ei în condițiile Moldovei, expuse în Opinia a II-a asupra Moldovei a Comitetului Consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (din 9 decembrie, 2004) și Rezoluția Res CMN (2005)8 a Comitetului de Miniștri privind implementarea prevederilor Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale de către Moldova (din 7 decembrie, 2005).

Aceste documente, cât și Comentariile Republicii Moldova asupra Opiniei II a Comitetului Consultativ au fost traduse și publicate în **6 limbi** – moldovenească, ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară, romani. Activitatea dată a fost efectuată cu susținerea financiară a CoE. Traducerea textelor, documentelor sus-numite, în limbile enumerate a fost efectuată de către colaboratorii științifici ai Centrului de Etnologie al Academiei de Științe a Moldovei, profesorii Universității de Stat din Taraclia, reprezentanții asociațiilor obștești ale romilor. Este necesar de menționat, că specialiștii, care au tradus textele, participă la mișcarea obștească etnoculturală, fiind lideri sau membri ale organizațiilor nonguvernamentale: Comunitatea Ucraineană din Republica Moldova, Comunitatea Rusă din Republica Moldova, Fundația pentru Susținerea și Dezvoltarea Științei și Culturii Găgăuze „Cainac”, Societatea Științifică de Bulgaristică din Republica Moldova, Centrul Național al Romilor din Moldova. Biroul Relații Interetnice a tradus și editat documentele menționate în **limba de stat** – moldovenească, din contul propriilor resurse.

În scopul examinării, executării și luării deciziilor, aceste ediții au fost transmise către comisiile parlamentare (comisia pentru drepturile omului, comisia juridică pentru numiri și imunități, comisia pentru politică externă și integrare europeană); Aparatul Președintelui Republicii Moldova, organele administrative centrale (ministere, birouri, agenții, etc.), organele de administrație publică locală, inclusiv și în localitățile compact locuite de ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, romi, asociații etnoculturale ale minorităților naționale și alți reprezentanți ai societății civile.

Traducerea și editarea a trei documente menționate, ce reflectă totalizările al celui de-al doilea ciclu al monitorizării de către CoE al procesului de implementare a Convenției-cadru în 6 limbi care funcționează în Republica Moldova a contribuit la realizarea următoarelor scopuri:

- extinderea arealului de informare a societății moldovenești în sfera dată;
- asigurarea accesului reprezentanților minorităților naționale la informația ce reflectă aprecierea internațională a situației relațiilor interetnice și procesului de soluționare a problemelor respective, în limbile cele mai răspândite pe teritoriul republicii, ce corespunde cu articolelor 5, 10, 14 ale Convenției-cadru;
- asigurarea informativă a sistemului organelor administrative centrale (guvernul, ministerele, birourile, agențiile, etc.) și locale privind problemele date și antrenarea lor în procesul de realizare a documentelor menționate;
- atragerea reprezentanților societății civile, savanților și specialiștilor instituțiilor de învățământ și a altor persoane cointeresate în procesul de implementare a Convenției-cadru;
- stabilirea dialogului și dezvoltarea colaborării între autoritățile publice și societatea civilă în domeniul dat.

La realizarea scopurilor sus-menționate a contribuit desfășurarea seminarului „**Implementarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale: Concluziile ciclului doi de monitorizare a CoE în Republica Moldova**” care a avut loc pe data de **30 mai, 2006**, în or. Chișinău. Seminarul a fost organizat de către Biroul Relații Interetnice, cu sprijinul Directoratului general pentru drepturile omului a CoE și s-a caracterizat prin o vastă prezență a deputaților Parlamentului Republicii Moldova, avocaților parlamentari și reprezentanților organelor administrative locale, savanților, specialiștilor instituțiilor de învățământ și mijloacelor de informare în masă, membrilor asociațiilor obștești ale minorităților naționale și organizațiilor nonguvernamentale pentru drepturilor omului (în total – 100 persoane). Subiectul de bază al seminarului a devenit Opinia a II-a asupra Republicii Moldova a Comitetului Consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale ACFC/OP/II (2004), adoptat la 9 decembrie, 2004 și a Rezoluției ResCMN (2005)8 privind implementarea prevederilor Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale de către Moldova, adoptată de Comitetul de Miniștri al CoE la 7 decembrie, 2005, inclusiv și Comentariile Republicii Moldova privind Opinia menționată.

Popularizarea Convenției-cadru și a documentelor finale a CoE în baza concluziilor al celui de-al doilea ciclu de monitorizare se efectuează prin intermediul formei noi de activitate Biroului Relații Interetnice - **Ziua Biroului**, care reprezintă deplasări a specialiștilor lui în raioane, din considerente etnolingvistice ale populației, în scopul monitorizării situației etnolingvistice, relațiilor interetnice, informarea privind formele și metodele activității acestui organ, schimbul de experiență. Pentru participarea la Zilele Biroului sînt antrenați reprezentanți ai administrației publice locale din raioanele vecine, de asemenea – reprezentanți ai organizațiilor obștești ale minorităților naționale care activează în zona respectivă. În perioada raportată, Zilele Biroului s-au desfășurat în raioanele Drochia (cu participarea reprezentanților din 12 raioane), Cantemir (cu participarea reprezentanților din 5 raioane), municipiul Chișinău (cu participarea reprezentanților din 16 raioane), municipiul Comrat (cu participarea reprezentanților raioanelor din Găgăuzia) și raionul Taraclia. Astfel, informarea privind Convenția-cadru a fost promovată în toate zonele republicii. Cercul larg de participanți la Zilele Biroului, contribuie la stabilirea unui dialog constructiv între organele de stat și sectorul neguvernamental, formarea unei concepții civile pentru luarea deciziilor în sfera ce ține de interesele minorităților naționale, în contextul principiilor Convenției-cadru.

S-a extins spectrul de activitate a organelor centrale de specialitate ale administrației publice și a altor autorități administrative centrale întru aplicarea Convenției-cadru, s-a mărit nivelul lor de participare întru promovarea acestui document în sferile ce țin de competența lor. Aprecieri pozitive în sfera dată, merită activitatea următoarelor ministere:

- Ministerul Educației și Tineretului, în special, extinderea sistemii de predare a limbilor minorităților naționale, promovarea componentului etnocultural în procesul de învățământ, formarea spiritului de toleranță și dialogului intercultural prin intermediul utilizării diferitor forme și metode instructiv-educative;
- Ministerul Culturii și Turismului, în special, activitatea ce ține de dezvoltarea rețelei de muzee, biblioteci, ansambluri folclorice, care contribuie la păstrarea identității național-culturale ale reprezentaților minorităților naționale;
- Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului, în special, activitatea întru îmbunătățirea nivelului social al populației rome.

- Ministerul Afacerilor Interne, una din direcțiile de activitate a căruia, inclusiv și organele de poliție, este popularizarea cunoștințelor despre drepturile omului și principiile de egalitate în fața legii a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, limbă, religie;
- Ministerul Justiției, în special, activitatea de elaborare a Proiectului de Lege privind prevenirea și combaterea discriminării.¹

Nivelul de participare a membrilor societății civile, în popularizarea și promovarea Convenției-cadru a spirit. Organizațiile nonguvernamentale sînt, în primul rînd, ca moderator între minoritățile naționale și organele de stat în procesul atenționării autorităților moldovenești și organizațiile internaționale spre cele mai importante probleme, soluționarea cărora corespunde intereselor minorităților naționale. Organizațiile nonguvernamentale de profil formulează opinia publică privind situația minorităților naționale, propun metode de promovare a standardelor europene ale drepturilor minorităților. În aceste scopuri, reprezentanților organizațiilor nonguvernamentale și cercurilor largi a societății cointeresate, li se oferă posibilitatea de a activa la seminare și conferințe internaționale, în cadrul cărora se examinează problemele date. Se dezvoltă activitatea proprie a organizațiilor nonguvernamentale ce activează în domeniul drepturilor omului, asociațiilor obștești ale minorităților naționale, întru organizarea seminarelor și conferințelor în cadrul Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Vest, cu susținerea diferitor programe ale CoE, Inițiativa Europeană Centrală, UNESCO, misiunilor diplomatice ale Marii Britanii, SUA, Olanda, etc, acreditate în Moldova. Biroul Relații Interetnice, Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Afacerilor Interne și alte organe ale administrației publice centrale conlucrează cu ONG-uri prin organizarea meselor rotunde, consultațiilor, realizarea proiectelor comune, etc.

Principiile de aplicare a standardelor europene, ce țin de drepturile omului și drepturile minorităților naționale în diverse sfere, în condițiile Moldovei, căile istorice de dezvoltare a minorităților naționale, problemele situației lor actuale s-au discutat în cadrul unui șir de seminare și conferințe internaționale, printre organizatorii și participanții cărora au fost organizații nonguvernamentale și reprezentanți ai cercului științific din mediul minorităților naționale. Printre acestea pot fi menționate:

- **Păstrarea și dezvoltarea limbii și culturii bulgare în Statul Moldovenesc contemporan** – conferință științifico-practică organizată pe data de 16 ianuarie, 2009 în or. Taraclia, de către asociațiile etnoculturale ale bulgarilor, cu participarea reprezentanților autorităților centrale și locale, savanților, pedagogilor, etc.

- **Păstrarea patrimoniului cultural în țările Europei** – conferință internațională științifică din 25-26 octombrie, 2008, organizată în or. Chișinău cu susținerea Inițiativei Europene Centrale, de către o grupă de instituții moldovenești: Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Comisia Națională a Republicii Moldova pentru UNESCO, Asociația obștească „Centrul de cercetări interetnice din Republica Moldova”. În lucrările conferinței au participat cercetători, ce se ocupă cu problemele studierii istoriei, culturii, limbii și situației actuale a minorităților naționale din Moldova.

- **Întîlnirea experților întru crearea Coaliției subregionale a orașelor împotriva xenofobiei, pentru solidaritatea civilă, înțelegerea interetnică și dezvoltare stabilă** – organizată pe data de 28-31 ianuarie, 2008, în orașele Chișinău, Bălți, Soroca, de către Comisia Națională a Republicii Moldova pentru UNESCO, cu susținerea Ministerului Culturii și Turismului și Biroului Relații Interetnice. La lucrările întîlnirii date au participat reprezentanți ale autorităților din orașele Moldovei, președinți ai asociațiilor etnoculturale ale minorităților naționale. La conferință a fost adoptată Rezoluția, în care, în special, a fost apreciată pozitiv experiența Moldovei în sfera armonizării relațiilor interetnice.

- **Tineret întru promovarea toleranței, nediscriminării și dialogului intercultural** – masă rotundă organizată de Biroul Relații Interetnice, la data de 21 martie, 2008 în cadrul Săptămîinii europene a acțiunilor împotriva rasismului, la care au participat reprezentanții ONG-urilor, inclusiv cele de tineret, mass-media.

- **Drepturile omului și drepturile minorităților naționale în Republica Moldova** – conferință internațională științifico-practică, organizată în luna aprilie, 2008, de către Universitatea Slavonă, cu concursul Parlamentului Republicii Moldova. În cadrul conferinței s-au examinat bazele legislative referitor la drepturile omului, inclusiv drepturile minorităților naționale și respectarea acestor norme în practică. La conferință au participat: președintele Parlamentului Republicii Moldova Marian Lupu, o grupă de deputați, reprezentanți ai administrației publice și organizațiilor nonguvernamentale.

- **Republica Moldova – casa noastră comună** - conferință științifico-practică, organizată pe data de 21 august, 2006, de către Biroul Relații Interetnice, în comun cu Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, consacrată împlinirii a 15 ani de la declararea Independenței Republicii Moldova. Participanții la conferință au fost specialiști în diferite sfere a relațiilor interetnice: savanți, istorici, etnologi, culturologi; funcționari publici; membri ai asociațiilor obștești ale minorităților naționale. Au fost prezentate discursuri cu referință la problemele păstrării și susținerii culturilor etnice a popoarelor, ce numesc Moldova – casă părintească, întrebările privind asigurarea legislativă a drepturilor minorităților naționale în contextul integrării europene a Republicii Moldova, situația istorică și contemporană a moldovenilor, ucrainenilor, rușilor, bulgarilor, găgăuzilor, evreilor, romilor și reprezentanților altor grupe etno-sociale ale populației. În rezoluția adoptată, în

¹ Descrierea detaliată a experienței organelor administrației publice centrale este reflectată în Partea a doua a acestui Raport

particular, se atrăgea atenția „conducerii și a societății civile a Republicii Moldova la necesitatea continuării unei politici echilibrate în domeniul relațiilor interetnice, perfecționării bazei legislative, educării toleranței etnice, rasiale și confesionale, contribuiri întru păstrarea diversității culturale și etnice”.

- **Diversitatea etnoculturală a Moldovei** – conferință internațională științifico-practică, organizată pe data de 23-24 noiembrie, 2006, în or. Chișinău, de către Organizația obștească „Ручь”. Participanți la conferință au fost cercetători – istorici și etnologi, reprezentanți ai asociațiilor obștești ale minorităților naționale, care au prezentat rapoarte și comunicări, ce au reflectat diferite etape istorice și culturale de dezvoltare a etniilor minoritare, prezente pe teritoriul Moldovei, în contextul relațiilor cu etnia majoritară – moldovenii.

- **Limba rusă în Republica Moldova: realități și perspective** – conferință republicană științifico-practică, organizată în luna decembrie, 2006, de către Consiliul Coordonator a comunităților asociațiilor ruse din Republica Moldova, cu contribuția Biroului Relații Interetnice, Ministerului Educației și Tineretului și Ambasadei Federației Ruse în Republica Moldova. În rezoluția adoptată este menționată situația stabilă a limbii ruse în Republica Moldova și expus un șir de recomandări pentru diverse categorii de participanți la procesul de păstrare și dezvoltare a lui.

- **De la diversitatea lingvistică spre educația multilingvă și multiculturală** – conferință internațională, din data de 5-6 decembrie, 2006, în or. Chișinău organizată de către organizația obștească „Centru pentru problemele minorităților” în colaborare cu Centrul de Resurse al Organizațiilor Neguvernamentale pentru Drepturile Omului în Moldova „CReDO” și Asociația tinerilor ucraineni „Zlagoda Concordia”. La conferință au fost prezenți cercetători, pedagogi, reprezentanți ai societății civile din Moldova, Rusia, Ucraina, Bulgaria, Ungaria, Polonia; experții CoE și OSCE. În contextul experienței internaționale a fost audiată practica structurilor de stat și obștești moldovenești întru promovarea diversității culturale prin intermediul educației multiculturale.

Informația expusă mai sus, demonstrează că conferințele, seminarele și alte acțiuni asemănătoare, reprezintă o metodă eficientă în promovarea prevederilor Convenției-cadru cu participarea reprezentanților societății civile. Aceste manifestări contribuie la dezvoltarea tendințelor pozitive, printre care este necesar de menționat următoarele:

- participarea reprezentanților organizațiilor obștești și cercetătorilor din rândurile minorităților naționale, la astfel de seminare și conferințe, permite formularea opiniei publice privind eficacitatea implementării principiilor internaționale a egalității și nediscriminării, inclusiv a prevederilor Convenției-cadru în practică și evoluarea rezultatelor acestui proces;
- aceste acțiuni contribuie la dezvoltarea interacțiunii și colaborării între organele de stat, cercurile științifice și societatea civilă, în special, cu organizațiile nonguvernamentale; asemenea activitate comună extinde participarea minorităților naționale în discutarea chestiunilor ce țin de situația lor și elaborarea soluțiilor adecvate;
- de regulă, în conformitate cu concluziile conferințelor se adoptă rezoluții, ce cuprind recomandările corespunzătoare și se editează culegeri ale discursurilor, comunicărilor prezentate, ce contribuie la extinderea informării organelor legislative și executive, mass-media despre situația relațiilor interetnice, asigurarea drepturilor minorităților naționale și acelor probleme, care necesită soluționare;
- desfășurarea manifestărilor numite, stimulează cercetările științifice cu scopul de aprofundare a cunoștințelor despre cultură, istorie, limbă și religie a minorităților naționale din Moldova și a etniei majoritare – moldovenii.

Dezvoltarea activității și rolului asociațiilor etnoculturale ale minorităților naționale în promovarea principiului de diversitate culturală, spiritului de toleranță, principiilor nediscriminării, ceea ce corespunde conținutului Convenției-cadru, este demonstrată de:

- creșterea numărului de organizații etnoculturale: la moment pe lângă Biroul Relații Interetnice sînt acreditate 93 asociații ale minorităților naționale, la nivel local sînt înregistrate 120 organizații similare;
- creșterea numărului de organizații etnoculturale de tineret (care unesc tinerii de origine etnică ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, polonezi, evrei, etc.) și crearea Consiliului Coordonator al organizațiilor menționate pe lângă Biroul Relații Interetnice;
- extinderea activității asociațiilor etnoculturale ale romilor în cadrul proiectelor, orientate spre satisfacerea necesităților național-culturale și sociale a populației rome, care se realizează cu susținerea financiară a organizațiilor internaționale. Cu sprijinul Biroului Relații Interetnice a fost instituită Coaliția asociațiilor obștești ale romilor care include 15 organizații;
- creșterea numărului organizațiilor etnoculturale, ce reprezintă minoritățile naționale puțin numeroase la număr (pînă la 1 % din populație): lituanieni, letoni, estonieni,рузини, osetini, tatari și alte etnii;
- crearea Coaliției Nediscriminare „Pentru Diversitate – Împotriva Discriminării” în componența grupei de organizații nonguvernamentale, în special: Consiliul Național al Tineretului din Moldova, Centrul de Informații „GenderDoc-M”, Centrul Național al Romilor, Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului, Liga Apărării Drepturilor Omului, ș.a. și activitatea sa întru elaborarea proiectului de Lege privind prevenirea și combaterea discriminării.²

² Informație detaliată privind participarea organizațiilor etnoculturale ale minorităților naționale și a altor organizații nonguvernamentale în procesul de realizare a Convenției-cadru și rezultatele activității date este reflectată în Partea a doua a Raportului dat, în informația privitor la articolele aparte a Convenției-cadru

Republica Moldova prin intermediul Biroului Relații Interetnice, tinde să realizeze o colaborare permanentă cu membrii Comitetului Consultativ a CoE privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale. Astfel, pe parcursul anului 2008, Biroul Relații Interetnice a colaborat eficient cu președintele Comitetului Consultativ al CoE pentru Convenția-cadru DI Alan Phillips, cu care au avut loc 3 întâlniri-consultații (în or. Strasbourg și or. Chișinău). În cadrul acestor consultații au fost abordate următoarele probleme, care actualmente sînt discutate în procesul realizării Convenției-cadru în alte State Părți:

- participarea reprezentanților minorităților naționale în sferile culturală, socială și economică de activitate a statului, cît și în activitatea obștească;

- măsuri întru asigurarea accesului egal la învățămînt al reprezentanților minorităților naționale. De asemenea, a fost examinat mersul realizării Hotărîrii Guvernului nr.1453 din 21 decembrie 2006 „Planul de acțiuni pentru susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova pe anii 2007-2010”.

La ședințele Comitetului DH-MIN, Directorul general al Biroului Relații Interetnice în calitate de membru prezintă informația privind situația minorităților naționale din Republica Moldova și asigurarea legislativă a drepturilor lor.

În scopul soluționării problemelor expuse în documentele CoE, ce reflectă rezultatele ciclului doi de monitorizare a implementării Convenției-cadru, în Republica Moldova se efectuează o colaborare strînsă cu organele de stat, organizații nonguvernamentale și organizații internaționale, a căror reprezentante sînt acreditate în Republica Moldova – OSCE, CoE, Comisia națională UNESCO, cu sprijinul cărora se elaborează și realizează diverse proiecte, orientate întru promovarea principiului de diversitate culturală.

La nivel de stat a sporit responsabilitatea pentru elaborarea rapoartelor naționale de realizare a tratatelor internaționale, la care este parte Republica Moldova. În acest scop, activează Comisia Națională pentru elaborarea rapoartelor inițiale și periodice privind implementarea convențiilor internaționale la care Republica Moldova este parte. Conform Regulamentului Comisiei nominalizate (comp.II, p.4), a fost instituit **Grupul de lucru** pentru elaborarea celui de-al III-lea Raport periodic al Republicii Moldova privind implementarea Convenției-cadru, aprobat la ședința a VI-ea din 26 iunie, 2008. Componenta acestui Grup include reprezentanți ai Biroului Relații Interetnice, Ministerului Educației și Tineretului, Ministerului Culturii și Turismului, Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului, Ministerului Justiției, Ministerului Economiei și Comerțului, Ministerului Dezvoltării Informaționale, Ministerului Reintegrării, Ministerului Afacerilor Interne, Biroului Migrație și Azil (pe lîngă Ministerul Afacerilor Interne), Consiliului Coordonator al Audiovizualului, Companiei „Teleradio-Moldova” precum și președintele Consiliului coordonator al organizațiilor etnoculturale pe lîngă Biroul Relații Interetnice.

PARTEA A DOUA

Prezentare generală a politicii de stat privind protecția minorităților naționale

Componenta națională și structura lingvistică a populației

Republica Moldova este un stat cu populație polietnică și multilingvistică, care împlinește 650 ani de la întemeierea și afirmarea lui în istorie. Moldovenii – naționalitatea fondatoare a statului – împreună cu reprezentanții altor etnii – ucrainenii, rușii, găgăuzii, bulgarii, evreii, românii, belorușii, țiganii (romii), polonezii și alții – constituie poporul Moldovei, pentru care Republica Moldova este patria lor comună.

Recensămîntul populației din octombrie, 2004 constituie o acțiune pozitivă, care a făcut mai ușoară monitorizarea situației persoanelor ce aparțin minorităților naționale, și promovarea politicii mai efective în acest domeniu. Numărul populației permanente a Republicii Moldova constituie 3.383.332 (100%) persoane, inclusiv:

- moldoveni – 2.564.849 pers. (75,8%);
- ucrainenii – 282.406 pers. (8,4%);
- ruși – 201.218 pers. (5,9%);
- găgăuzi – 147.500 pers. (4,4%);
- români – 73.276 pers. (2,2%);
- bulgari – 65.662 pers. (1,9%);
- alte naționalități – (1,0%);
- nu au indicat naționalitatea – (0,4%).

Numărul reprezentanților minorităților naționale puțin numeroase, care locuiesc dispers pe întreg teritoriul Republicii Moldova, constituie:

armeni – 1829 pers.;	azeri – 891 pers.;	beloruși – 5059 pers.;
germani – 1616 pers.;	greci – 482 pers.;	gruzini – 501 pers.;
estonieni – 77 pers.;	evrei – 3608 pers.;	letoni – 185 pers.;

lituanieni – 259 pers.; polonezi – 2383 pers.; tătari – 974 pers.³

Printre minoritățile naționale: s-a redus ponderea populației ucrainene cu 2,9% și rușilor cu 3,9%. Cu toate acestea, ucrainenii și rușii ocupă locurile doi și respectiv trei din numărul total al populației țării. S-a majorat numărul populației găgăuze cu 0,3%. Totodată, s-a redus numărul bulgarilor cu 0,1%, și, de asemenea, a altor naționalități cu 1,7%. Moldovenii constituie cea mai numeroasă grupă etnică. Din numărul total, ponderea lor este de 75,8%.

78,8% din populația țării, au declarat ca limbă maternă – limba naționalității sale. 20,8% au indicat ca limbă maternă – limba altor naționalități. Din **moldoveni**, 78,4% ca limbă maternă au indicat limba moldovenească. Printre minoritățile naționale: **ucraineni** – 64,1% ca limbă maternă au declarat limba ucraineană, 31,8% au declarat ca limbă maternă - limba rusă; **rușii** – 97,2% ca limbă maternă au indicat limba rusă; **găgăuzii** – 92,3% ca limbă maternă au indicat limba găgăuză, 5,8% - limba rusă; **bulgarii** – 81,0% au indicat ca limbă maternă limba bulgară, 13,9% - au indicat ca limbă maternă – limba rusă.

Din numărul total de populație al țării – 58,8% de obicei, vorbesc în limba moldovenească, 16,4% - în limba română, 16,0% - în limba rusă, 3,8% - în limba ucraineană, 3,1% - în limba găgăuză, 1,1% - în limba bulgară. În alte limbi, excepție fiind cele numite mai sus, vorbesc 0,4% din populație, aceiași număr de persoane îl constau și cei care nu au indicat limba de comunicare.

Deși, majoritatea ucrainenilor, găgăuzilor, bulgarilor au indicat ca limbă maternă limba naționalității sale, fiecare al doilea ucrainean, fiecare al treilea bulgar și fiecare al patrulea găgăuz de obicei vorbește în limba rusă. Moldovenii, care de obicei vorbesc în limba rusă, constituie 5,0% din numărul total. Printre minoritățile naționale: 6,2% ucraineni, 4,4% ruși, 1,9% găgăuzi, 7,1% bulgari vorbesc în limba moldovenească.

Evoluția legislației naționale

Republica Moldova a atins rezultate însemnate în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale în procesul de implementare a Convenției-cadru, acordând atenție sporită consolidării legislative a acestor drepturi. Actualmente legislația națională, în general, corespunde standardelor internaționale în această sferă. Concomitent, întru executarea obligațiilor internaționale, asumate de republică, precum și în scopul realizării recomandărilor Consiliului Europei conform totalurilor Ciclului II de monitorizare, continuă dezvoltarea și perfecționarea legislației în vigoare, aprobarea actelor legislative noi, elaborarea proiectelor legislative.

În contextul Art. 4 al Convenției-cadru

Legea privind drepturile copilului, aprobată de Parlamentul Republicii Moldova, nr. 338-XII din 15 decembrie, 2004. Art.3 al Legii prevede, că toți copiii sînt egali în drepturi, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă de comunicare, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.

Legea privind Codul de conduită a funcționarului public, aprobată de Parlamentul Republicii Moldova, nr. 25-XVI din 22 februarie 2008. **Art. 4** al Legii obligă funcționarul public, la exercitarea funcțiilor de serviciu, să ia decizii și să întreprindă acțiuni în mod imparțial, nediscriminatoriu și echitabil, fără a acorda prioritate unor persoane sau grupuri în funcție de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, apartenență politică, avere sau origine socială. De asemenea, Legea în cauză obligă funcționarul public cu funcție de conducere să examineze și să aplice cu obiectivitate criteriile de evaluare a competenței profesionale pentru personalul din subordine, în cazul în care propune sau aprobă promovări, transferuri, numiri sau eliberări din funcții sau acordă stimulente materiale sau morale, excluzînd orice formă de favoritism sau discriminare, să evite criteriile discriminatorii în accesul sau promovarea în funcția publică (*vezi, de asemenea informația art.4*).

Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158-XVI din 4 iulie 2008, art. 22 căruia, prevede că funcționarul public trebuie să respecte Constituția, legislația în vigoare, precum și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, să respecte cu strictețe drepturile și libertățile cetățenilor.

Prin Hotărîrea Guvernului nr. 1459 din 24 decembrie 2007 a fost aprobat Proiectul **Legii pentru modificarea și completarea Codului Penal al Republicii Moldova** (inclusiv articolele 176, 346), care în prezent se află la examinare în Parlament. Potrivit **articolului 176** din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 încălcarea drepturilor și libertăților cetățenilor, garantate prin Constituție și prin alte legi, în dependență de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație constituie o infracțiune și atrage răspundere penală. **Articolul 346** din Codul penal incriminează acțiunile intenționate îndreptate spre ațîțarea vrajbei sau dezbinării

³ Datele recensămîntului din 2004 nu includ informația privind componența numerică etnică a raioanelor de est ale Republicii Moldova și mun. Bender

naționale, rasiale sau religioase. Potrivit acestui articol, acțiunile intenționate, îndemnul public, inclusiv prin intermediul mass-media, scrise și electronice, îndreptate spre ațutarea vrajbei sau dezbinării naționale, rasiale sau religioase, spre înjosirea onoarei și demnității naționale, precum și limitarea, directă sau indirectă a drepturilor ori stabilirea de avantaje, directe sau indirecte, cetățenilor în funcție de apartenența lor națională, rasială sau religioasă se pedepsesc, după caz cu amendă, muncă neremunerată în folosul comunității sau cu închisoare. Întrucît **articolul 176** din Codul penal al Republicii Moldova nu asigură înțelegerea exactă a tipului de conduită interzis, s-a considerat necesară modificarea acestuia. În prezent, articolul menționat incriminează încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor, fapt ce poate fi considerat a fi discriminatoriu față de persoanele care nu sunt cetățeni ai Republicii Moldova, precum și față de apatrizi. În scopul înlăturării acestei lacune, precum și în scopul lărgirii cercului de situații în care principiul nediscriminării poate fi încălcat, a fost elaborat proiectul **Legii menționat**. Astfel, în versiunea proiectului, articolul 176 din Codul penal propune de a se incrimina orice deosebire, excludere, restricție sau preferință față de persoană, grup de persoane sau comunitate, fără o justificare rezonabilă sau obiectivă, pe baza criteriilor stabilite de tratatele internaționale. Spre deosebire de actuala redacție a articolului 176, care prevede tragerea la răspundere penală pentru încălcarea egalității în dependență de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinie sau orice alte opinii, origine națională, socială, apartenență la o minoritate națională, avere, noua redacție a acestui articol asigură incriminarea dicriminării și pe bază de orientare sexuală. De asemenea, conform redacției noi a acestui articol, orice deosebire, excludere, restricție sau preferință față de o persoană, grup de persoane sau comunitate pe baza criteriilor invocate, urmează a fi incriminate, dacă sînt săvîrșite în scopul restrîngerii, înlăturării recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate a drepturilor și libertăților fundamentale recunoscute de Constituție, legislația în vigoare și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Subiect al infracțiunii în cauză urmează a fi nu doar persoana fizică, ci și juridică. Totodată, **articolul 346** a fost propus în redacție nouă pentru a incrimina îndemnul public, inclusiv prin mass-media scrisă sau electronică, prin care se înjosește, se umilește, se insignă la discriminare sau ură față de un grup de persoane sau o persoană pe motiv de apartenență reală sau presupusă la acest grup pe bază de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, culoare, sex, vîrstă, stare a sănătății, orientare sexuală, opinie politică, statut social, apartenență la o categorie de persoane defavorizate, precum și pe baza de orice alt criteriu, precum și îndemnul public la acțiuni violente împotriva unui grup de persoane, sau a unei persoane pe motivele indicate mai sus.

Întrucît în Republica Moldova nu există un act legislativ separat privind excluderea oricărei discriminări, în scopul consolidării cadrului legislativ existent și ajustării acestuia la normele internaționale, se elaborează proiectul **Legii privind prevenirea și combaterea discriminării** (conform indicației Guvernului Republicii Moldova, nr. 2503-10 din 21 ianuarie 2008). Acest proiect propune definirea noțiunilor de discriminare (discriminare directă sau indirectă), hărțuire, instigare la discriminare, victimizare, măsuri afirmative, a căror definire nu se găsesc în legislația națională în vigoare.

Proiectul conține prevederi menite de a preveni și a combate fenomenul discriminării în cele mai importante domenii: muncă, educație, sănătate, bunuri, și servicii disponibile publicului, etc. Astfel, prevederile privind interzicerea oricăror deosebiri sau preferințe care ar avea drept efect limitarea la angajarea în cîmpul muncii vor completa și preciza normele deja existente în Codul muncii. Proiectul menționat prevede, de asemenea, interzicerea sub orice aspect a discriminării în materia educației, la accesul la bunuri servicii disponibile publicului (servicii de asistență medicală, bancare, de transport, de protecție socială, etc.). Proiectul legii conține și prevederi privind cadrul instituțional. Reeșind din specificul activității avocaților parlamentari de a asigura garantarea respectării drepturilor și libertăților omului, s-a considerat oportună abilitatea acestora cu atribuții de protecție a persoanelor împotriva discriminării și asigurării șanselor egale. La aspectul promovării politicii în domeniul prevenirii și combaterii discriminării, proiectul propune instituirea unei comisii guvernamentale, care ar avea următoarele sarcini: asigurarea elaborării și promovării politicii de protecție împotriva discriminării, inițierea propunerilor de promovare și amendare a legislației pentru implementarea și îmbunătățirea protecției împotriva discriminării; remiterea autorităților publice centrale și locale a obiectiilor și propunerilor de ordin general referitoare la prevenirea și combaterea discriminării, etc. Proiectul stabilește și dreptul asociațiilor obștești de a exercita unele atribuții în domeniul prevenirii și combaterii discriminării, ceea ce va permite implicarea societății civile în eradicarea acestui flagel negativ. Relevante sînt și prevederile proiectului ce țin de protecția victimei dicriminării. Proiectul Legii privind prevenirea și combaterea discriminării a fost definitivat în corespundere cu avizele autorităților interesate și remis spre examinare Guvernului prin Scrisoarea nr. 03/8089 din 30 septembrie 2008.

Legislația națională, ce ține de **domeniul protecției sociale**, permite tuturor cetățenilor Republicii Moldova să beneficieze în egală măsură de asistență socială, indiferent de rasă, origine etnică, religie, apartenența la o minoritate națională. În Republica Moldova există o serie de legi și acte normative care reglementează acordarea diferitelor forme de asistență socială: *Legea Fondului republican și a fondurilor locale de susținere socială a populației* (nr.827 din 18.02.2000); *Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni* (nr.499-XIV din 14.07.1999); *Legea cu privire la protecția socială specială pentru unele categorii de populație* (nr. 933-XIV din 14.04.2000); *Hotărîrea Guvernului „Cu privire la indemnizațiile adresate familiilor cu copii”* (nr. 1478 din 15 noiembrie 2002), etc. În scopul asigurării ajutorului social familiilor defavorizate a fost aprobată **Legea cu privire la ajutorul social, nr.133-XVI din 13 iunie 2008**. Legea se extinde asupra familiilor

ai căror membri sînt cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni ai altor state, apatrizi sau refugiați, care au domiciliu în Republica Moldova, în conformitate cu legislația în vigoare.

Întru îmbunătățirea calității vieții persoanelor în dificultate, a fost aprobată *Hotărîrea Guvernul Republicii Moldova nr.1512 din 31 decembrie, 2008* pentru aprobarea **Programului național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012**. Programul se axează pe principiul oportunităților egale – asigurarea drepturilor la serviciile sociale tuturor persoanelor în dificultate, indiferent de gen, vîrstă, religie, cultură, limbă, origine etnică, etc.

Principiile egalității, toleranței și dialogului sînt reflectate în noua **Lege privind azilul**, care a fost adoptată sfîrșitul anului 2008. Legea a lărgit considerabil drepturile refugiaților. În special, refugiaților indiferent de originea etnică, sînt oferite următoarele drepturi: familiile cu copii precum și copiii neînsoțiți, beneficiază de toate măsurile de asistență socială acordate copiilor cetățeni ai Republicii Moldova; de a beneficia de un tratament identic cu cel acordat cetățenilor Republicii Moldova în ce privește libertatea de a profesa propria religie și de a da educație religioasă copiilor; de a se bucura, în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală, de aceleași drepturi ca și cetățenii Republicii Moldova; de a participa la programe de integrare socială, etc.

În scopul prevenirii atitudinii neadecvate a colaboratorilor poliției față de reprezentanții minorităților naționale, reformarea activității poliției în conformitate cu standardele europene în sfera drepturilor omului, prin **Hotărîrea Guvernului nr. 481 din 10 mai, 2006 a fost aprobat Codul de etică și deontologie a polițistului**. Codul respectiv statuează principiile care guvernează conduita polițistului, precum și modul de comportare al acestuia în situații speciale, cum sînt: relația cu publicul, recurgerea la forță, sau activitatea de cercetare a suspectilor și a faptelor ilicite. Codul de etică și deontologie a polițistului va prezenta, totodată, un instrument util pentru membrii societății civile. (*Vezi, de asemenea informația art.4*).

În contextul Art. 7 al Convenției-cadru

Parlamentul Republicii Moldova a adoptat un nou cadru legislativ *privind întrunirile și partidele politice*, care include:

Legea privind partidele, nr. 294-XVI din 21 decembrie, 2007. **Art. 3** al Legii interzice constituirea și activitatea partidelor politice în baza discriminării pe criterii de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, avere sau origine socială. În temeiul acestei Legi, partidele politice se organizează după principiul de organizare administrativ-teritorială a Republicii Moldova. Pot fi membri ai partidelor politice cetățenii Republicii Moldova care, potrivit normelor legale au dreptul la vot. Cetățenii Republicii Moldova au dreptul să se asocieze liber în partide politice, să participe la activitatea acestora și să iasă din componența lor. Nici o persoană nu poate fi constrînsă să adere sau să nu adere la un partid politic.

Legea privind întrunirile, nr. 26-XVI din 22 februarie, 2008, virtutea principiului nediscriminării, garantează dreptul la întrunire tuturor persoanelor, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, origine socială sau oricare alt criteriu. Potrivit **art.10** din această lege, oricare persoană care intenționează să desfășoare o întrunire notifică în scris, printr-o declarație prealabilă, autoritatea administrației publice locale din unitatea administrativ-teritorială respectivă cu cel puțin 5 zile înainte de data desfășurării întrunirii. (*Vezi, de asemenea informația art.7*).

În contextul Art. 8 al Convenției-cadru

Raporturile ce țin de libertatea de conștiință și de religie sînt reglementate de **Legea privind cultele religioase și părțile lor componente**, nr. 125-XVI din 11 mai 2007. În temeiul acestei legi, orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie. Acest drept trebuie exercitat în spirit de toleranță și de respect reciproc și cuprinde libertatea de a aparține sau nu unei anumite religii, de a avea sau nu anumite convingeri, de a-și schimba religia sau convingerile, de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, în public sau în particular, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor. Fiecare persoană și comunitate religioasă poate adera liber la orice cult religios (**Art. 4**). Potrivit legii date, cultele religioase se constituie pe principii benevole de către persoane fizice aflate sub jurisdicția Republicii Moldova, cu capacitate deplină de exercițiu, în scopul profesării în comun a credinței. Cultele religioase se constituie după norme proprii, conform învățăturilor, canoanelor și tradițiilor lor, pe baza convingerilor și voinței liber exprimate a credincioșilor. Comunitățile religioase se pot constitui sau autodizolva prin voința liber exprimată a membrilor lor, fără aprobări suplimentare sau piedici din afară (**Art. 16**). Conform prevederilor legii, înregistrarea cultelor religioase și a părților lor componente este efectuată de către Ministerul Justiției. Pentru înregistrare, cultele religioase și părțile lor componente prezintă documentele stabilite. Neprezentarea cel puțin a unuia din documentele stabilite, dispensează Ministerul Justiției de obligația examinării cererii de înregistrare a cultului religios sau a părții componente a acestuia. În cazul în care documentele de constituire prezentate corespund prevederilor legii privind cultele religioase și părțile lor componente, Ministerul Justiției, în termen de 15 zile, eliberează cultului religios respectiv certificat de înregistrare. Cultul religios se consideră înregistrat din momentul eliberării certificatului de înregistrare, fiind scutit de taxa de înregistrare. În cazul în care documentele de constituire prezentate de cultul religios nu corespund prevederilor legii privind cultele religioase și părțile lor componente și aduc atingere intereselor societății, securității statului, vieții și sănătății oamenilor, Ministerul Justiției refuză înregistrarea cultului respectiv, indicînd motivele refuzului. Semnatarii actului de constituire pot ataca decizia de refuz în instanța judecătorească (**Art. 19**). (Vezi, de asemenea informația art. 8).

În contextul Art. 9 al Convenției-cadru

Codul audiovizualului al Republicii Moldova, aprobat de către Parlamentul Republicii Moldova, nr. 260-XVI din 27 iulie, 2006. Scopul Codului – asigurarea apărării drepturilor consumatorului de programe de recepționare informații corecte și obiective, care ar contribui la libera formare a opiniei, asigurarea drepturilor radiodifuzorilor la libertate editorială și libertate de exprimare, instruirea principiilor democratice de funcționare a audiovizualului din Republica Moldova. Codul audiovizualului conține un șir de prevederi privind asigurarea drepturilor minorităților naționale.

Conform Codului:

- radiodifuzorului îi este interzisă difuzarea de programe care conțin orice formă de incitare la ură pe considerente de rasă, religie, naționalitate, sex. (**Art.6 (1)**);
- în spiritul respectării libertăților și a drepturilor fundamentale ale omului, prin transmisia și retransmisia serviciilor de programe se realizează și se asigură pluralismul politic și social, diversitatea culturală, lingvistică și religioasă, informarea, educarea și divertismentul publicului (**Art.7 (1)**);
- în localitățile în care reprezentanții unei minorități naționale constituie majoritatea populației, radiodifuzorii locali și regionali vor asigura difuzarea unor programe în limba de stat în proporție de nu mai puțin de 20% din serviciul de programe. Activitatea în domeniul lingvistic a companiei "Teleradio-Găgăuzia" va fi reglementată de asemenea de autoritățile abilitate ale U.T.A. Găgăuzia (**Art. 11 (9)**);
- în localitățile în care reprezentanții unei naționalități sau etniei reprezintă o pondere mai mare de 20% distribuitori de servicii, titulari ai autorizației de retransmisie, vor asigura și retransmisia serviciilor de programe în limba minorității respective (**Art. 29 (4)**);
- protejarea spațiului informațional, patrimoniului lingvistic și cultural-național, inclusiv a culturii și limbilor minorităților naționale (**Art. 41 (1e)**).

Atribuțiile Instituției publice naționale a audiovizualului (**Compania „Teleradio-Moldova”**) sînt:

- cultivarea demnității umane, toleranței, moralei publice, spiritului civic, a valorilor democratice, unității naționale, adevărului, justiției, ținîndu-se cont de convingerile morale, politice și religioase ale diferitelor categorii ale populației (**Art. 51 (1d)**);
- asigurarea dreptului la informare al tuturor categoriilor de cetățeni ai Republicii Moldova, inclusiv al minorităților naționale (**Art. 51 (1f)**);
- obiectivul de activitate al radiodifuzorului public național: realizarea emisiunilor de radio și de televiziune în limba de stat a Republicii Moldova, precum și în limbile minorităților naționale sau în alte limbi de circulație internațională, cu scop informativ, cultural, educativ și de divertisment, ținîndu-se cont de prevederile prezentului cod (**Art. 54 (a)**).

În procesul de realizare a acestor principii, Compania „Teleradio-Moldova” utilizează în televiziune și radiodifuziune pe tot teritoriul republicii, în afară de limbile moldovenească și rusă, limba ucraineană, bulgară, găgăuză, romani, idiș și poloneză. (Vezi, de asemenea informația art. 9)

În contextul Art. 13,14 al Convenției-cadru

La data de 20 decembrie, 2008 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat un nou cadru legislativ privind învățământul - **Codul Învățământului**. Codul a fost inițiat de Președintele țării și are drept scop îmbunătățirea calității educației în Moldova. Codul Învățământului va înlocui Legea privind învățământul din anul 1995. Principiile organizării sistemului de învățământ, expuse într-o serie de articole ale Codului, corespund cu prevederile Convenției-cadru cu privire la dreptul la învățământ pentru minoritățile naționale.

Conform Codului Învățământului:

Art. 3 - Doctrina educațională

(1) Educația este dreptul fundamental, indispensabil pentru exercitarea celorlalte **drepturi ale omului**.

(4) Statul asigură **șanse egale și acces egal la educație fără deosebire de starea socială, sex, rasă, naționalitate, limbă, origine etnică, religie sau apartenență politică**, pe parcursul întregii vieți.

Art. 4. - Principiile învățământului

(1) Politica de stat în domeniul învățământului se întemeiază pe principiile:

b) **nondiscriminării și echității**;

Art. 5. - Funcțiile sociale ale învățământului

Învățământul are următoarele funcții:

c) formarea conștiinței și **identității naționale**;

g) dezvoltarea culturii naționale, **promovarea dialogului inter- și multicultural și toleranței etnice**;

Art. 6. - Obiectivele învățământului

(2) Învățământul urmărește:

a) formarea unei societăți **deschise, bazate pe principii democratice**;

b) promovarea politicilor **educaționale de integrare europeană**;

d). cultivarea respectului pentru **drepturile, libertățile și demnitatea umană**;

f). educarea stimei față de părinți, **Patrie, limbă, istorie și valorile culturale ale poporului**;

k). formarea competențelor de comunicare în diferite contexte socio-culturale, a atitudinii **tolerante față de alte culturi și a respectului față de diversitatea culturală**.

Art. 7. - Organizarea generală a învățământului

(3) Învățământul public este **gratuit**.

(8) Statul garantează dreptul constituțional al persoanei de a **alege limba de educare și instruire la toate nivelurile de studii, formele și tipurile de învățământ**, cu excepția învățământului medical, militar, juridic, de ordine și securitate publică.

(9) **Studierea limbii de stat** a Republicii Moldova este obligatorie în toate instituțiile de învățământ. Cerințele față de predarea-învățarea-evaluarea limbii de stat sînt reglementate de standardele educaționale de stat.

În același timp este necesar de constatat, că în timpul discutării proiectului de lege a Codului, neînțelegerea din partea membrilor asociațiilor etnoculturale ale minorităților naționale a determinat conținutul p.(8), art. 7 «Statul garantează dreptul constituțional al persoanei de a alege limba de educare și instruire la toate nivelurile de studii, formele și tipurile de învățământ, cu excepția învățământului medical, militar, juridic, de ordine și securitate publică». După opinia membrilor conducerii Consiliului Coordonator, organizațiilor etnoculturale și a altor organizații a minorităților naționale *sintagma «cu excepția învățământului medical, militar, juridic, de ordine și securitate publică»* în conținutul acestui punct a venit în contradicție cu legislația în vigoare a Republicii Moldova, la fel și cu documentele internaționale, în special, cu Convenția-cadru (art. 13,14) și ar putea limita posibilitățile și drepturile reprezentanților minorităților naționale de a beneficia de dreptul la educație după enumerarea specialităților. În legătură cu aceasta Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale a propus de a exclude această sintagmă din redactarea punctului dat, fapt despre care a informat Guvernul Republicii Moldova și reprezentanții Parlamentului Republicii Moldova. Această propunere a fost aprobată de către Parlament și din conținutul art. 7(8) a fost exclusă sintagma dată. (*Vezi, de asemenea informația art. 13, 14*).

În activitatea de stat a Republicii Moldova, în domeniul relațiilor interetnice un loc prioritar ocupă promovarea **principiului diversității culturale** ca principiu european universal recunoscut în legătură strînsă cu realizarea **principiului de respectare a drepturilor omului și principiului de egalitate**. Principiile date sînt confirmate în un șir de acte legislative noi și măsuri practice, cumulate în **programe, politici și strategii de stat de termen lung**.

În perioada raportată au fost adoptate următoarele programe de stat de lungă durată cu conținut universal, a căror parte componentă sînt relațiile interetnice, drepturile minorităților naționale și asigurarea posibilităților egale.

Programul de activitate al Guvernului pe anii 2005 – 2009 „Modernizarea țării bunăstarea poporului” este orientată spre promovarea democrației și valorilor europene în scopul dezvoltării economice a Moldovei, creșterea bunăstării cetățenilor și reabilitării demnității naționale. În acest sens, prioritățile fundamentale ale

Guvernului sînt următoarele: integrarea europeană, integrarea teritorială, consolidarea statutului de drept și a democrației, respectarea drepturilor minorităților, egalitatea șanselor.

În compartimentul Programului „*Consolidarea social-culturală și morală*” în subcompartimentul „*Identitatea culturală*”, se recunoaște, că identitatea culturală este inseparabilă de asemenea valori fundamentale ca limba, memoria colectivă, spiritualitatea, continuitatea generațiilor. De aceea Guvernul, ținînd seama de experiența vechilor și noilor membri ai Uniunii Europene, va promova printre toți cetățenii țării, indiferent de originile etnoculturale:

- cunoașterea, respectul și devotamentul față de cultura, limba, religia, istoria, realizările și sacrificiile poporului moldovenesc în întemeierea, păstrarea și dezvoltarea statalității, precum și față de aportul reprezentanților diferitelor grupuri etnoculturale locale la menținerea integrității culturale și teritoriale a Moldovei;
- restabilirea unui mediu informațional-lingvistic de utilizare nestingherită și generală a limbii de stat în condițiile respectării diversității și toleranței culturale;
- studierea cît mai largă și profundă a limbii de stat în paralel cu crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea limbilor și culturii grupurilor etnoculturale locale;
- consolidarea identității culturale a populației țării, ca o condiție determinată pentru edificarea unui viitor pașnic și prosper pentru întreaga societate.

Subcompartimentul „*Relațiile Interetnice*” inclus în compartimentul „*Politica socială*” orientează activitatea Guvernului spre realizarea unei depline unități a poporului, bazate pe armonia interetnică pe recunoașterea și garantarea drepturilor tuturor cetățenilor de a-și păstra, dezvolta și exprima specificul etnic, cultural, lingvistic și religios. În aceste scopuri Guvernul este chemat să asigure:

- perfecționarea legislației naționale în domeniul drepturilor omului, inclusiv ale minorităților etnice, racordînd-o la standardele internaționale;
- contribuirea întru păstrarea și dezvoltarea diversității culturale și lingvistice;
- crearea condițiilor pentru studierea de către minoritățile naționale a limbii de stat și a valorilor spirituale ale poporului moldovenesc.

Astfel, conținutul priorităților și direcțiilor principale ale activității Guvernului moldovenesc, reflectate în **Programul de activitate a Guvernului pe anii 2005 – 2009** „*Modernizarea țării bunăstarea poporului*” corespunde prevederilor, **întărite în Preambulă și în art. 1, 4, 5, 6, 10** a Convenției-cadru, și de asemenea – recomandărilor, relatate în Rezoluția ResCMN (2005)8 privind implementarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale de către Moldova, adoptată de Comitetul de Miniștri al CoE la 7 decembrie, 2005.

Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2008 – 2009 „*Progres și Integrare*”, în care Guvernul Republicii Moldova se obligă de a respecta principiile democrației, bazate pe participarea civilă, ceea ce presupune nu numai desfășurării alegerilor libere, ci și tolerării diversității de opinii, edificării unor instituții de consulare permanentă a cetățenilor și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale fiecărei persoane.

Perioada de timp reflectată în Raportul dat, a coincis cu realizarea și efectuarea totalurilor **Planului de acțiuni** „*Republica Moldova – Uniunea Europeană*” pentru 2005-2008, semnat la 22 februarie 2005, și aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 356 din 22 aprilie, 2005. Conținutul lui, dovedea faptul că orientarea Moldovei întru integrarea internă se acordă cu valorile și dispozițiile de bază ale integrării europene în sfera umanitară: obținerea unității prin diversitate, susținerea culturală, lingvistică, religioasă și diversitatea spirituală ca patrimoniu european comun. Astfel, Planul de acțiuni a prevăzut, printre altele, dezvoltarea dialogului intercultural, asigurarea protecției eficiente a drepturilor persoanelor aparținînd minorităților naționale, inclusiv și reacționarea adecvată la concluziile și recomandările corespunzătoare structurilor și experților Consiliului Europei referitor la respectarea de către Republica Moldova a protecției minorităților naționale, elaborarea și implementarea legislației antidiscriminatorii și legislației ce garantează drepturile minorităților naționale în conformitate cu standardele europene.

În anul 2008, CoE a aprobat decizia Uniunii Europene privind negocierile referitor la semnarea Acordului nou de colaborare cu Republica Moldova în sfera integrării europene. Au început 5 programe, în cadrul colaborării cu UE, orientate, în special, întru susținerea societății civile, crearea structurilor independente în domeniul drepturilor omului și protecția drepturilor romilor.

Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului în Republica Moldova pentru anii 2004 – 2008 aprobat prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 415-XV din 24 octombrie, 2003. Planul a fost elaborat special de Consiliul coordonator creat cu susținerea PNUD din Moldova în cadrul proiectului „Susținerea elaborării Planului național în sfera drepturilor omului în Republica Moldova”. Documentul atrage un cerc larg de executori: organele administrației publice, reprezentanții societății civile, organele de ocrotire a normelor de drept, mijloacele de informare în masă.

Capitolul 1 Planul prevede modificarea legislației naționale pentru drepturile omului în conformitate cu normele și standardele naționale; executarea obligațiilor, primite odată cu ratificarea convențiilor internaționale pentru

drepturile omului. În rîndul măsurilor, pentru soluționarea problemelor formulate, există:

- pregătirea pentru ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minorităților;
- prezentarea rapoartelor periodice privind realizarea Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială;
- prezentarea rapoartelor periodice privind realizarea Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale.

Capitolul 9 al acestui document include măsuri, orientate spre realizarea următoarelor sarcini:

- perfecționarea bazei de drept în sfera asigurării drepturilor minorităților naționale;
- integrarea minorităților naționale în viața politică și publică;
- asigurarea drepturilor minorităților naționale pentru studierea limbii materne;
- sporirea nivelului cunoștințelor în sfera drepturilor minorităților naționale;
- asigurarea accesului la informație pentru minoritățile naționale;
- contribuirea întru stabilirea contactelor cu patria istorică pentru persoanele aparținînd minorităților naționale.

În perioada 2005-2008 Republica Moldova a întreprins eforturi considerabile în vederea promovării actelor legislative aprobate anterior, care reglementează drepturile minorităților naționale și sînt orientate spre armonizarea relațiilor interetnice și eliminarea discriminării întemeiate pe criteriul de rasă, limbă, origine națională sau etnică.

Continuă realizarea **Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor**, nr. 382- XV din 19 iulie 2001. Legea consfințește un șir important de drepturi ale minorităților naționale. Conform legii, statul garantează minorităților naționale dreptul la egalitate în fața legii și la protecție egală în fața legii (orice discriminare din motivul apartenenței la o minoritate națională este interzisă); să contribuie la crearea condițiilor necesare păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a minorităților naționale; efectuarea de cercetări științifice în domeniul istoriei, limbii și culturii minorităților naționale; creează condiții pentru realizarea dreptului lor la educație și la instruire în limba maternă; contribuie la facilitarea contactelor umanitare ale minorităților naționale cu patria lor istorică. Statul garantează că modificarea organizării administrativ-teritoriale nu va urmări modificarea componenței etno-demografice a regiunilor. Persoanele aparținînd minorităților naționale au dreptul la libera folosire a limbii materne, atît în scris, cît și oral, să aibă acces la informații în această limbă, să o difuzeze și să facă schimb de informații; dreptul de a fonda mijloace de informare în masă, de a edita literatură în limbile minorităților naționale; să-și determine atitudinea față de religie; să țină la sărbătorile lor naționale și să comemoreze datele lor istorice, să participe la săvîrșirea de ritualuri ale popoarelor lor, să folosească în particular simbolica lor națională; să-și utilizeze numele, prenumele și patronimicul, inclusiv în acte oficiale, în forma acceptată în limba lor maternă.

Se promovează **Legea privind aprobarea Concepției politicii naționale a Republicii Moldova** nr. 546 – XV din 19 decembrie 2003. Concepția reprezintă totalitatea principiilor, obiectivelor și sarcinilor prioritare privind integrarea și consolidarea poporului multicultural și multilingv al Republicii Moldova prin armonizarea intereselor naționale generale cu interesele tuturor comunităților etnice și lingvistice din țară. Statul se angajează să se îngrijească în deplină măsură de păstrarea, dezvoltarea și libera exprimare a identității etnice, culturale, religioase și lingvistice a tuturor comunităților etnice care locuiesc în Moldova. Libera dezvoltare a culturilor diferitor comunități etnice și lingvistice în Republica Moldova este o realitate care contribuie cu succes la afirmarea și dezvoltarea spațiului spiritual comun și a patrimoniului cultural comun ale Moldovei. Diversitatea etnică, culturală și lingvistică, toleranța reciprocă și pacea interetnică sînt bogăția spirituală a Moldovei. Concepția politicii naționale a Republicii Moldova conține direcții prioritare ale politicii naționale, principiile, scopurile politicii naționale, precum și sarcinile concrete în sfera politică și statal-juridică, social-economică, în sfera instruirii, culturii și educației, în sfera politicii externe.

Implementarea acestor legi se efectuează în baza unor programe, care prevăd realizarea unor măsuri din partea ministerelor de resort, autorităților locale, precum și din partea asociațiilor etnoculturale ale minorităților naționale.

A continuat activitatea întru implementarea tratatelor internaționale, la care Moldova este parte și conținutul cărora se acordă cu prevederile de bază a Convenției-cadru, și anume **Convenția Internațională cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială**. Această activitate se efectuează de către organele administrației publice centrale și locale în colaborare cu reprezentanții societății civile și asociațiile etnoculturale ale minorităților naționale.

Referitor la **Convenția Internațională cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială**.

Convenția Internațională cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială a fost ratificată de către Republica Moldova în anul 1991 prin Hotărîrea Parlamentului nr.707-XII din 10 septembrie 1991. Pentru

Republica Moldova, Convenția este în vigoare din 25 februarie 1993. **Biroul Relații Interetnice** coordonează activitatea de elaborare la nivel național a rapoartelor periodice privind stadiul aplicării Convenției.

În conformitate cu prevederile cu **Art.9** (alineatul 1b) al Convenției, conform cerințelor generale privind forma și conținutul rapoartelor, aprobate de Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării rasiale (CERD/C/Rev.5 din decembrie 2000), în **2005** acestui Comitet i-a fost înaintat spre examinare Raportul periodic al Republicii Moldova asupra stadiului aplicării Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (pentru perioada 2001-2005).

În cadrul celei de-a 72-a Sesiuni a Comitetului ONU pentru eliminarea discriminării rasiale, în perioada 27-28 februarie 2008, la Geneva a avut loc, pentru prima dată, audierea unui Raport de acest gen. Raportul a fost prezentat de către delegația din partea Republicii Moldova cu componența: Olga Goncharova – director general al Biroului Relații Interetnice, conducător al delegației; Mihail Sidorov – deputat, vicepreședinte al Comisiei juridice pentru numiri și imunități a Parlamentului; Eugen Rusu – procuror, șef al secției minori și protecția drepturilor omului a Procuraturii Generale (aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 91 din 4 februarie 2008). În general, experiența Republicii Moldova privind activitatea întru prevenirea manifestării discriminării rasiale, reflectate în Raport, a fost evaluată pozitiv. Delegația moldovenească a răspuns la peste 40 de întrebări, prezentând situația din Republica Moldova la acest capitol. Concluzii pozitive referitor la procesul de democratizare a societății moldovenești în perioada de independență a Republicii Moldova au fost expuse de către experții din Franța, Federația Rusă, Statele Unite ale Americii, România și Marea Britanie.

La invitația Comitetului ONU, la Sesiunea a 72-a, în calitate de autori a *raportului alternativ* din partea organizațiilor non-guvernamentale au participat:

- reprezentantul Centrului Național al Romilor din Moldova;
- reprezentantul Centrului de Resurse al Organizațiilor Nonguvernamentale pentru Drepturile Omului din Moldova (CReDO).

Conform rezultatelor audierii Raportului au fost adoptate Concluziile și Recomandările Comitetului ONU vis-a-vis de Raportul periodic al Republicii Moldova privind stadiul aplicării acestei Convenții internaționale.

În Moldova există un sistem de autorități a căror competență ține de protecția drepturilor omului, inclusiv drepturile minorităților naționale și neadmiterea discriminării.

Comisia Parlamentară pentru drepturile omului

Comisia este un organ de lucru al Parlamentului, înființat pentru efectuarea activității Parlamentului. Comisia răspunde în fața Parlamentului și îi este subordonată. Comisia avizează proiecte de legi și propuneri legislative, efectuează anchete parlamentare, dezbate și hotărăște asupra altor probleme din însărcinarea Președintelui Parlamentului sau a vicepreședinților. În probleme ce țin de domeniul ei de activitate, comisia poate fi consultată de organele administrației publice, de alte organe sau întreprinderi, instituții și organizații. La finele ședinței de consultare, comisiile permanente emit avize consultative cu titlu de recomandare.

Biroul Relații Interetnice pe lângă Guvernul Republicii Moldova

Biroul Relații Interetnice este un organ al administrației publice centrale, care promovează politica de stat a Republicii Moldova în domeniul relațiilor interetnice și al realizării drepturilor constituționale ale cetățenilor privind păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității etnice, culturale și lingvistice, contribuie la funcționarea limbii de stat, limbii ruse și altor limbi în conformitate cu legislația în vigoare. Biroul are următoarele atribuții principale: realizează politica de stat în domeniul relațiilor interetnice și funcționării limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova în conformitate cu legislația în vigoare; supraveghează respectarea normelor legislative care reglementează sfera național-lingvistică a relațiilor din societate; contribuie la dezvoltarea social-culturală a minorităților naționale, la corelarea optimă a intereselor cetățenilor de diferite etnii din Republica Moldova și la armonizarea relațiilor interetnice; generalizează practica aplicării legislației în vigoare în chestiunile ce țin de competența Biroului, elaborează și prezintă Guvernului avize, informații, propuneri privind formarea și realizarea politicii de stat în domeniul relațiilor interetnice și în cel al funcționării limbilor; monitorizează situația etnolingvistică din republică și creează o bancă de date în legătură cu toate aspectele ce țin de competența Biroului în sfera social-culturală; participă la determinarea principiilor și la formarea politicii regionale în Republica Moldova, în funcție de specificul etnic și lingvistic al populației din unitățile administrativ-teritoriale și localitățile compact populate de minoritățile naționale; colaborează cu comisiile parlamentare, cu autoritățile administrației publice centrale și locale, cu instituțiile științifice și cu asociațiile obștești în scopul creării condițiilor necesare pentru satisfacerea necesităților tuturor etniilor conlocuitoare în domeniul învățământului, culturii, folosirii limbii materne, renașterii și păstrării tradițiilor, precum și pentru interacțiunea lor culturală și lingvistică; susține activitatea statutară a asociațiilor obștești ale minorităților naționale, care funcționează pe teritoriul Republicii Moldova și sînt înregistrate în conformitate cu legislația în vigoare; colaborează cu organele de stat ale altor țări și cu organizațiile internaționale în chestiunile ce țin de competența Biroului; contribuie la

crearea condițiilor pentru însușirea limbii de stat de către reprezentanții minorităților naționale în vederea integrării lor sociale; supraveghează funcționarea limbii de stat în viața politică, economică, socială și culturală a Republicii Moldova, acordând în cazurile necesare ajutor practic instituțiilor și organizațiilor interesate pentru însușirea și folosirea ei; supraveghează, în conformitate cu legislația în vigoare, funcționarea limbilor în localitățile compact populate de către reprezentanții minorităților naționale conlocuitoare, asigurând respectarea legislației lingvistice și realizarea măsurilor pentru soluționarea chestiunilor ce țin de competența Biroului; efectuează expertiza etnolingvistică a situației din Republica Moldova; informează periodic opinia publică cu privire la problemele de actualitate ale relațiilor interetnice și la situația lingvistică din țară.

Centrul pentru Drepturile Omului

Centrul pentru Drepturile Omului este o instituție de stat independentă, formată din avocați parlamentari desemnați de Parlament, precum și din funcționari care acordă asistență organizatorică, informațională, științifico-analitică, economico-financiară și de altă natură avocaților parlamentari în activitatea lor. Activitatea avocatului parlamentar este menită să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile. Avocații parlamentari contribuie la repunerea în drepturi a cetățenilor, la perfecționarea legislației ce ține de domeniul apărării drepturilor omului, la instruirea juridică a populației. Avocații parlamentari examinează sesizările cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor care locuiesc permanent sau se află temporar pe teritoriul ei, ale căror drepturi și interese legitime au fost încălcate în Republica Moldova. În cazul când există informații veridice privind încălcarea în masă sau gravă a drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor, în cazurile de o importanță socială deosebită sau în cazul când este necesar de a apăra interesele unor persoane ce nu pot folosi de sine stătător mijloacele juridice de apărare, avocatul parlamentar este în drept să acționeze din proprie inițiativă, luând, în limitele competenței sale, măsurile necesare.

Informația cu privire la realizarea Rezoluției Res SMN (2005)8 a Comitetului de Miniștri (din 7 decembrie, 2005) privind implementarea Convenției-cadru și unor articole din Capitolul II al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale, care conține principii specifice

Aplicarea Convenției-cadru în regiunea transnistreană

Problema transnistreană rămîne a fi o chestiune importantă, avînd în vedere faptul că acest conflict afectează în mare parte dezvoltarea politică și alte domenii importante pentru întreaga populație a Republicii Moldova, precum și în implementarea principiilor Convenției-cadru.

În pofida eforturilor susținute ale autorităților moldovenești, sprijinite de comunitatea internațională îndeosebi de OSCE, UE, Ucraina și SUA, este necesar de constatat că situația în regiunea transnistreană a țării în ceea ce privește protecția drepturilor omului, inclusiv ale minorităților naționale, nu s-a schimbat în sens pozitiv.

Regimul separatist de la Tiraspol a împiedicat permanent, ostentativ și cu înverșunare autoritățile moldovenești să-și exercite prerogativele constituționale în regiunea transnistreană, inclusive angajamentele ce decurg din convențiile internaționale cu privire la protecția drepturilor omului la care Republica Moldova este parte. Mai mult, structurile regimului secesionist au profanat în mod sistematic și deliberat drepturile omului în această regiune, manifestînd un comportament sfidător și disprețuitor la adresa autorităților constituționale ale Republicii Moldova și a organismelor internaționale abilitate în această materie.

Neavînd, practic, posibilități reale de a-și exercita prerogativele suverane asupra regiunii transnistrene, autoritățile Republicii Moldova au urmărit îndeaproape evoluția situației în acest teritoriu al țării, inclusiv la capitolul respectării drepturilor omului, străduindu-se, totodată, în măsura posibilităților, să influențeze în mod pozitiv starea de lucruri în acest domeniu. În particular, acțiunile de informare și sensibilizare a organizațiilor internaționale asupra cazurilor de încălcare a drepturilor omului și libertăților fundamentale de către regimul autoritar transnistrean pentru a-l determina să se conformeze rigorilor și standardelor internaționale în materie. În același timp, în contextul procesului de soluționare a problemei transnistrene au fost depuse eforturi concertate ale Guvernului, societății civile și organizațiilor internaționale abilitate, în particular, ONU, OSCE, UE, și Consiliul Europei, în scopul democratizării regiunii în cauză, în special prin extinderea valorilor și principiilor democratice asupra acestui teritoriu, adică în scopul "europenizării" lui, dezvoltării instituțiilor democratice, creării condițiilor necesare pentru organizarea și desfășurarea alegerilor libere și democratice, respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale prevăzute de tratatele internaționale la care Republica

Moldova este parte.

În perioada 2007-2008 Președintele Republicii Moldova a înaintat o serie de inițiative privind întărirea încrederii și securității în contextul procesului soluționării problemei transnistrene. Acestea s-au referit domeniului economiei, comerțului, dezvoltării infrastructurii, asigurării funcționării normale a căilor ferate, ocrotirii sănătății și problemelor sociale, educației și științei, demilitarizării și întăririi securității, ajutoarelor umanitare, etc. În scopul asigurării implementării eficiente a inițiativelor Președintelui Republicii Moldova prin Hotărârea Guvernului, nr. 1178 din 31 octombrie 2007 au fost aprobate grupuri de lucru sectoriale, au avut loc o serie de negocieri ale domnului Vladimir Voronin cu liderul Republicii Transnistrene autoproclamate.

Biroul Relații Interetnice colaborează cu societatea civilă din stînga Nistrului prin intermediul ONG-urilor. Cu concursul Biroului: s-au desfășurat Zilele Scrisului și Culturii Slave și Festivalul republican al etniilor la care au participat asociațiile etnoculturale slavone, care se desfășoară anual în mun. Chișinău (mai, septembrie); a avut loc masa rotundă „Scriitorii de pe ambele maluri ale Nistrului” (2007, 2008); au fost înălțate monumentele lui V. Levski – scriitor bulgar în s. Parcani. Reprezentanții asociațiilor obștești de tineret fac parte din Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale de tineret pe Birou.

Măsurile întreprinse întru susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova

Conform recensământului din anul 2004, numărul țiganilor/romilor constituie –12271 persoane (0,4 % din populația Moldovei).

În perioada reflectată în acest Raport, Republica Moldova a depus eforturi semnificative în soluționarea problemelor ce țin de integrarea țiganilor/romilor în societatea moldovenească. Țiganii se bucură de susținere din partea organelor publice centrale și locale. Hotărârea Guvernului „*Cu privire la unele măsuri de susținere a țiganilor din Republica Moldova*” nr. 131 din 16 februarie, 2001 a devenit prima etapă în crearea sistemului de stat pentru susținerea țiganilor/romilor ca minoritate etnică.

Următorul act normativ, care a consolidat un șir de obligațiuni a statului referitoare la romi, este Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „**Cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova pe anii 2007-2010**”, nr. 1453 din 21 decembrie, 2006. Hotărârea conține acțiuni concrete în domeniul educației și științei, culturii, protecției sănătății, copilului, sociale, angajării în câmpul muncii, ordinei publice. În procesul de elaborare a Planului nominalizat a participat grupul de lucru din care au făcut parte reprezentanții ministerelor de resort și liderii organizațiilor obștești ale țiganilor/romilor, propunerile cărora au fost luate în atenție și incluse în varianta finală a Planului.

Conform Hotărârii nr. 1453 din 21 decembrie, 2006:

- responsabili de realizarea Planului de acțiuni sînt: Ministerul Sănătății și Protecției Sociale, Ministerul Economiei și Comerțului, Ministerul Educației și Tineretului, Ministerul Culturii și Turismului, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Dezvoltării Informaționale, Biroul Relații Interetnice și Academia de Științe a Moldovei, care anual elaborează și aprobă planurile de acțiuni concrete pentru susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova;

- asigurarea financiară a acțiunilor privind realizarea planurilor anuale sus-numite, se efectuează, în limitele mijloacelor bugetare alocate instituțiilor respective, precum și din contul mijloacelor speciale, inclusiv finanțării din partea organizațiilor internaționale;

- coordonarea activității organelor centrale de specialitate ale administrației publice și Academiei de Științe a Moldovei în vederea realizării planurilor anuale de acțiuni se pune în sarcina **Biroului Relații Interetnice**, care, anual, informează Guvernul despre îndeplinirea Planului de acțiuni pentru susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova pe anii 2007-2010 și înaintează propunerile respective în vederea îmbunătățirii acestuia.

O direcție importantă în activitatea Biroului Relații Interetnice este activitatea desfășurată întru susținerea populației rome în cadrul executării **Hotărârii Guvernului Republicii Moldova, 1453 din 21 decembrie, 2006** „**Cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova pe anii 2007-2010**”, cea ce corespunde concluziilor și recomandărilor expuse în Opinia II asupra Republicii Moldova a Comitetului Consultativ privind Convenția-cadru pentru Protecția Minorităților Naționale, precum și Rezoluția ResCMN (2005)8 privind implementarea prevederilor Convenției-cadru de către Moldova.

La momentul actual (1 ianuarie 2008) pe lîngă Biroul Relații Interetnice sînt acreditate 11 organizații etnoculturale ale romilor, avînd statut de republicane:

- Asociația Obștească a Femeilor Țigance „Juvlia Romani”, creată în 1997;
- Asociația Etno-Socio-Cultural-Educativă „Bahtalo Rom”, creată în 1999;
- Mișcarea Socială a Romilor din Moldova, creată în 2001;
- Asociația Științifico-Culturală „Elita Romani”, creată în 2001;
- Uniunea Tinerilor Romi „Tărnă-Rom”, creată în 2002;
- Societatea Social-Culturală „Tradiția Romilor”, creată în 2002;
- Asociația Romilor din Republica Moldova „Rubin”, creată în 2002;
- Organizația Obștească “Bare-Rom”, creată în 2003;
- Uniunea Democratică a Romilor din Republica Moldova, creată în 2004;
- Alianța Unită a Romilor, creată în 2005;
- Asociația obștească “Romani-Grup”, creată în 2005.

Asociațiile etnoculturale ale Țiganilor sînt înregistrate de organele publice locale din Chișinău, Bălți, Cahul, Comrat, Soroca, s.Vulcănești, Ceadîr-Lunga. Extinderea intensă a mișcării național-culturale în mediul Țiganilor are loc grație absenței în legislația republicii a restricțiilor la asociere după criteriul etnic și demonstrează atitudinea nediscriminatorie a autorităților moldovenești față de inițiativele Țiganilor. În general Biroul colaborează cu 36 de asociații etnoculturale ale Țiganilor/romilor din republică, susținînd activitatea lor statutară și diverse proiecte implementate de ei.

În perioada 2007-2008, întru realizarea „Planului de acțiuni pentru susținerea Țiganilor/romilor din Republica Moldova pe anii 2007-2010”:

Biroul Relații Interetnice a organizat un șir de acțiuni:

- masa rotundă privind „Planul de acțiuni pentru susținerea Țiganilor /romilor din Republica Moldova pe anii 2007-2010”, în cadrul căreia au fost discutate posibilitățile de implementare a Hotărîrii Guvernului nr.1453;
- trainingul cu genericul „Formarea mediatorilor sanitari în comunitățile de romi din mediul rural”;
- masa rotundă „Romii în Moldova: istorie, cultură, tradiții”, organizată în colaborare cu Filiala Bibliotecii Naționale pentru copii „Ion Creangă”;
- „Ziua Internațională a romilor” (anual, aprilie);
- mesele rotunde: “Cu privire la implementarea sistemului de mediatori socio-sanitari romi în comunitățile preponderent populate de romi din Republica Moldova”, în rezultatul căreia a fost semnat Acordul “Cu privire la implementarea sistemului de mediatori socio-sanitari romi în comunitățile preponderent populate de romi din Republica Moldova”, prin care se reglementează relațiile de colaborare între Biroul Relații Interetnice, Ministerul Sănătății și Uniunea Tinerilor Romi din Moldova “TĂRNĂ-ROM”;
- susținerea proiectului privind educația romilor în parteneriat cu organizațiile nonguvernamentale a romilor - „Ograda Noastră” și „Tarna Rom”, proiect ce are drept scop evaluarea situației romilor din Republica Moldova privind educația lor;
- în colaborare cu Consiliul European și Comisia Europeană a fost organizat la Chișinău și în Zona de Nord a Republicii Moldova (or.Soroca), trainingul „Tehnici de identificare a indicatorilor, activităților planificate și implementarea Planului de Acțiuni pentru susținerea Țiganilor/romilor”, cu obiectivele principale:
  - prezentarea sistemului de susținere a asistenților școlari Romi implementat în țările Europene;
  - propuneri privind îmbunătățirea situației școlarizării copiilor romi din Republica Moldova;
- în cadrul Zilelor Biroului desfășurate în teritoriu: în raioanele Ocnița și Taraclia a fost monitorizat mersul realizării Planului de acțiuni pentru susținerea Țiganilor /romilor din Republica Moldova. La această acțiune au participat reprezentanții tuturor structurilor locale responsabile de implementarea Planului raional, inclusiv liderii asociațiilor etnoculturale a Țiganilor/romilor;
- a fost acordat suport abiturienților de etnie romă care au dorit să-și prelungească studiile: unei persoane la Colegiul de medicină din Chișinău și unei absolvente-rome a Universității de medicină la înmatriculare pentru a face masteratul; elevilor din s. Schinoasa și Țibirica, r-nul Călărași, li s-au înmînat gheozdane, rechize școlare și haine, iar cu ocazia Sărbătorilor de Crăciun ei au fost invitați la sărbătoare în Casa Naționalităților.

În Raportul delegației Secretariatului CoE, care a vizitat Republica Moldova în perioada 20-24 octombrie, 2008 a fost apreciată pozitiv colaborarea activă a Biroului Relații Interetnice cu Comisia Europeană întru realizarea programului comun pentru susținerea populației rome din Republica Moldova (organizarea seminarelor de instruire în or. Chișinău, Soroca). Experții CoE au constatat că contribuția Biroului în realizarea programului menționat este o condiție importantă pentru implementarea acestui document.

În scopul executării capitolului „Educație și știință” (p.7-19 al Planului) de către **Ministerul Educației și Tineretului, Academiei de Științe a Moldovei** au fost întreprinse următoarele acțiuni :

- elaborarea unui program de stimulare a participării școlare și de reducere a abandonului școlar, în special în segmentele sărace ale populației de romi;

- analiza posibilității de organizare a unor instituții de învățământ primar, secundar și profesional, formare a mediatorilor școlari și de perfecționare a activității cadrelor din domeniul educației interculturale;
- acordarea de facilități și locuri subvenționale speciale pentru tinerii romi care doresc să urmeze colegii, universități;
- elaborarea de activități în unitățile școlare și a Direcțiilor raionale care organizează cursuri de recuperare școlară pentru romi, în toate formele de învățământ, aprobate în raport de solicitările individuale și ale organizațiilor romilor din Republica Moldova ;
- elaborarea curriculumurilor la disciplina „Limba, istoria și cultura țăganilor/romilor”, încadrarea acestei discipline în planurile de învățământ a instituțiilor care se află în localitățile compact locuite de țigani/romi ;
- colaborarea cu instituțiile de învățământ, centrele științifice și pedagogice din țările străine în domeniul elaborării curriculumurilor la disciplina „Limba, istoria și cultura țăganilor/romilor”;
- coparticiparea la Conferința Internațională „Educația copiilor romi în Europa”;
- oraganizarea Conferinței Regionale „Educația copiilor romi în Moldova” ;
- întreprinderea acțiunilor pentru antrenarea copiilor țigani/romi în învățământul preuniversitar și motivarea părinților în vederea participării copiilor lor în procesul educațional.

În scopul executării capitolului „**Cultura**” (p.15-18 al Planului) de către **Ministerul Culturii și Turismului** au fost întreprinse următoarele acțiuni :

- către Ziua internațională a romilor Biblioteca Națională a organizat expoziția de carte „Originea romilor”. În cadrul Salonului Internațional de Carte a fost lansată cartea „Maria Drăgan”, interpretă de muzică populară, autorul Ion Duminică, etnic rom, colaborator al Centrului de Etnologie al Academiei de Științe a Moldovei. Autorul cărții a fost decernat cu premiul „Pentru susținerea tinerelor talente a minorităților naționale”;
- serviciul Bibliotecii Naționale „Moldavistica” a elaborat lista tematică de literatură despre istoria, limba, cultura și obiceiurile țăganilor/romilor, în ajutorul bibliotecilor din republică;
- Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă” a decis, pe parcursul anului de referință copiilor de origine romi de la Liceul internat sportiv, școala auxiliară nr.7, școala internat nr.2, școala specială nr.8, școala internat nr.3, scutirea taxelor compensatorii pentru perfectarea permisului de intrare la bibliotecă;
- dezvoltarea creației folclorice a țăganilor/romilor prin susținerea și acordarea asistenței metodologice de către Centrul Național de Creație Populară: Formației artistice de romi din satul Slobozia, raionul Orhei, cu privire la selectarea repertoriului; Formației artistice „Model” de romi din or.Șingerei în vederea confecționării costumelor populare, studierii și valorificării tradițiilor muzicale și coregrafice, cizelării culturii scenice și nivelului de interpretare;
- susținerea dinastiei Mereuță din satul Ciocîlteni, raionul Orhei, privitor la selectarea repertoriului țigănesc, promovarea meleismaticii, caracterului și originalității melodiilor instrumentale; fanfarei din satul Mîndrești, raionul Telenești; lăutarilor din raionul Cahul, participanți în cadrul Festivalului-concurs național „Lăutarii Moldovei”; meșterilor fierari din satul Otaci, raionul Ocnița, în scopul promovării valorilor meșteșugărești;
- Centrul Republican de Cultură și Artă „Ginta Latină” a activat în scopul fondării ansamblului profesionist țigănesc, elaborării statutului ansamblului, angajării prin concurs a artiștilor, formării repertoriului.

În scopul executării capitolului „**Sănătate și protecție socială**” (p.20-23 al Planului), **Ministerul Sănătății** a elaborat planuri de acțiuni instituționale și teritoriale întru susținerea țăganilor/romilor, care au fost aduse la cunoștința tuturor lucrătorilor medicali, și în special medicilor de familie, în scopul promovării modului sănătos de viață și combaterea deprinderilor dăunătoare (tabagism, narcomanie, alcoolism) în rîndurile populației de etnie țigani/romi.

Sistematic se întreprind activități de educație pentru sănătate și promovare a modului sănătos de viață, orientate spre menținerea și ameliorarea sănătății, prevenirea maladiilor acute și cronice, combaterea deprinderilor dăunătoare. Aceste activități se întreprind de către lucrătorii medicali din asistența medicală primară și spitalicească în conlucrare cu autoritățile publice locale, organizațiile obștești, sursele mass-media. În aceste scopuri deseori sînt antrenate mijloacele de informare în masă – presa locală și republicană, televiziunea și radioul. Printre populația de etnie romi au fost desfășurate prelegeri, convorbiri și discursuri cu următoarea tematică:

- dauna substanțelor narcotice asupra sănătății;
- profilaxia maladiilor sexual transmisibile și infecției HIV/SIDA;
- planificarea familiei și metodele de contracepție;
- igiena individuală și colectivă în menținerea și fortificarea sănătății;
- influența dăunătoare a alcoolismului și tabagismului asupra sănătății, etc.

În scopul sporirii accesului populației de etnie romi la serviciile de sănătate în punctele medicale din localitățile Huzun, și Stejăreni, raionul Strășeni populate preponderent de romi, au fost efectuate reparații capitale. Este stabilit grafic eșalonat pentru deplasarea medicilor de familie și asistentelor medicale din Centrele de Sănătate Micleușeni și Lozova, raionul Strășeni, întru acordarea asistenței curativ-profilactice locuitorilor acestor localități, care prevede imunizarea și patronajul copiilor primului an de viață, monitorizarea gravidelor, efectuarea procedurilor medicale, în incinta Punctelor Medicale și la domiciliu.

În satele Vulcănești, raionul Nisporeni, de comun cu Asociația Studenților Romi s-a efectuat reparația curentă a punctului medical, s-au oferit pachete medicale persoanelor cu dezabilități și social-defavorizate din comunitate. La punctul medical Bursuci, raionul Nisporeni, au demarat lucrările de reparație capitală, amenajarea sălii de proceduri și vaccină a filialei farmaceutice. Copiii pînă la un an beneficiază gratuit de Vitamina D2 și Hemofer în scopul profilaxiei rahitizmului și anemiei. Copiii de vîrsta 0-5 ani pe parcursul anului sunt asigurați cu medicamente gratuit, conform Programului Conduita Integrată a Maladiilor la Copii în republică. Copiii de vîrsta 2-5 ani gratuit primesc tratament profilactic de dehelmintizare. Prin intermediul Programelor naționale și din volumul de medicamente procurat centralizat de către Ministerul Sănătății, pacienții din contingentul vizat cu maladii ca: diabet zaharat, tuberculoză, maladii oncologice, endocrine, psihice, astmă bronșită, etc., sînt asigurați cu medicamente.

Continuă procesul de instruire a mediatorilor socio-sanitari din rîndurile țiganilor/romilor, proiect susținut de Ministerul Sănătății, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului și Biroul Relații Interetnice în calitate de parteneri guvernamentali. În scopul înlesnirii comunicării și conlucrării între comunitățile de romi și lucrătorii medicali în satul Parcani, raionul Călărași - au fost instruiți și încadrați în activități doi mediatori, în localitățile Huzun și Stejărești, satul Bursuc, raionul Nisporeni.

Organizarea și efectuarea activităților de educație pentru sănătate și promovare a unui mod sănătos de viață în rîndurile romilor, întîmpină și unele dificultăți, determinate de nivelul culturii generale, tradiții naționale și culturale, migrație sporită. Din aceste motive, în multe cazuri femeile nu își planifică sarcina, nu sunt supravegheate pe parcursul sarcinii din cauza evidenței la termen tardiv, sau sunt spitalizate direct la naștere. Se întîlnesc cazuri cînd copiii nu sunt la timp vaccinați și luați la control din motiv că nu frecventează colectivele organizate (grădinița, școala). Migrația înaltă limitează depistarea precoce a diversilor patologii, dispensarizarea bolnavilor și efectuarea tratamentului de susținere.

În contextul integrării sociale a romilor, pe parcursul anilor 2007-2008, de către **Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului** în colaborare cu Fundația Elvețiană Terre des Hommes, au fost repatriați din Federația Rusă 6 copii de etnie romă.

În scopul executării capitolului „**Muncă**” (al Planului p.24-27) de către **Ministerul Economiei și Comerțului și a Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă** a fost elaborat „Planul de acțiuni susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova”. Conform planului menționat activitatea Ministerului și a Agenției a fost orientată spre realizarea prevederilor Strategiei Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă pe anii 2007-2015, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.605 din 31.05.2007 .

La lucruri publice au fost antrenați 13 persoane de etnie romă, deasemenea au fost înregistrați la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă teritoriale 82 romi, dintre care 6 persoane au fost plasate în cîmpul muncii. Conform legislației în vigoare, 4 persoane-romi beneficiază de alocații de integrare profesională, o persoană beneficiază de indemnizare acordată mamei cu copil în vîrstă pînă la 6 ani și 115 romi au beneficiat de consultații de informare și orientare profesională, 8 persoane au absolvit cursuri de formare profesională (1-contabil, 2-frezeri, 1-bucătar, 2-cusători, 2-tencuitori-zugravi), 9 romi au fost antrenați la seminarele-training „Clubul Muncii”, 17 romi au participat la seminarele de instruire în tehnici și metode de căutare a unui loc de muncă, 82 de persoane au beneficiat de servicii de mediere, 7 persoane au beneficiat de mediere electronică. Informarea romilor privind organizarea tîrgurilor locurilor de muncă a fost efectuată prin intermediul asociațiilor etnoculturale ale romilor/țiganilor.

În scopul executării capitolului „**Ordine publică**” (pct.28-31 al Planului), responsabil **Ministerul Afacerilor Interne (MAI)**, au fost întreprinse diverse acțiuni organizatorice și practice orientate spre instruirea colaboratorilor organilor afacerilor interne în domeniul relațiilor interetnice și alegerea conform legislației în vigoare, a cadrelor din rîndul țiganilor/romilor pentru structurile de ocrotire a normelor de drept din localitățile compact populate de romi.

Colaboratorii MAI susțin colocvii diferențiate, rezultatele fiind notificate și introduse în registrele de evidență a frecventării orelor de pregătire profesională. În planurile tematice și programele de studii pentru instituțiile de învățămînt ale MAI, Institutului de formare profesională continuă și cercetări științifice aplicative al Academiei „Ștefan cel Mare”, pe lîngă MAI, sînt incluse teme din domeniile „Drepturile omului, etica și deontologia polițienească”.

În corespundere cu pct. 3 al Regulamentului cu privire la serviciul în organele afacerilor interne aprobat prin (Hotărîrea Guvernului nr.334 din 08.07.1991), la angajarea colaboratorilor în organele afacerilor interne, este garantat principiul nediscriminării rasiale, dreptul de a fi încadrați în serviciu fiind asigurat pentru orice persoană care îndeplinește criteriile stabilite de legislația în vigoare. În scopul completării funcțiilor vacante MAI, precum și subdiviziunile teritoriale, conlucrează permanent cu autoritățile publice locale, societatea civilă, desfășurînd

agitație în rîndul comunităților de țigani/romi în vederea angajării persoanelor absolvente a instituțiilor superioare de învățămînt și mediu de specialitate (printre absolvenți, numărul romilor este foarte mic).

Reieșind din rigorile existente, s-a decis selectarea cadrelor din rîndul țiganilor/romilor, pentru antrenarea activă în structurile de ocrotire a normelor de drept din localitățile compact populate de această etnie. Pentru a contribui activ la menținerea ordinii de drept, s-a convenit de a include persoanele vizate în rîndurile formațiilor obștești, reprezentate prin gărzile populare, care urmează să contribuie la prevenirea și combaterea fenomenului infracțional.

În scopul monotorizării activității și aprecierii rolului societății civile referitor la derularea procesului de menținere a ordinii publice, s-a acceptat propunerea de a desfășura ședințe de bilanț periodice la care să fie invitați reprezentanții administrației publice locale, a comunității rome și a șefilor de post, în cadrul cărora vor fi reflectate problemele cu care se confruntă minoritățile naționale în relațiile cu diferiți membri ai instituțiilor organelor de drept.

Întru îmbunătățirea activităților, orientate spre apropierea poliției de societatea civilă și creării imaginii corespunzătoare a organelor afacerilor interne în opinia populației, a fost emisă Dispoziția nr. 6/2120 din 11 septembrie, 2007 „Cu privire la eficientizarea organizării și desfășurării întrunirilor cu cetățenii, în colectivele de muncă și a tineretului studios”, conform căreia s-a dispus organizarea întrunirilor inclusiv cu populația de etnie țigani/romi pentru familiarizarea cu situația din țară și sectorul administrativ ce ține de măsurile întreprinse ca: ameliorarea situației infracționale, implicarea populației în cadrul gărzilor populare, care contribuie la combaterea criminalității și asigurarea ordinii publice, precum și necesitatea sprijinului poliției din partea populației.

În vederea realizării prevederilor **pct.32-33** al Planului, responsabil **Ministerul Dezvoltării Informaționale**, au fost expediate scrisori oficiale în adresa primăriilor din localitățile prioritar populate de romi, în adresa asociațiilor obștești ale romilor, în scopul informării despre serviciile prestate de către secțiile (birourile) de evidență și documentare a populației la documentarea cu acte de identitate a Sistemului național de pașapoarte. Concomitent au fost desfășurate întruniri cu reprezentanții a 18 organizații etnoculturale ale romilor prin intermediul cărora au fost informați cu prevederile legislației în vigoare privind modul de intrare și ieșire din țară, cu cerințele față de cetățenii străini, apatrizilor pe teritoriul Republicii Moldova, elaborarea buletinelor de identitate, pașapoartelor străine, etc.

Conform datelor Ministerului Dezvoltării Informaționale din anul 2007, 11561 cetățeni ai Republicii Moldova de origine romă li s-au eliberat buletine de identificare a Sistemului național de pașapoarte a Republicii Moldova. La data de 10 decembrie, 2008 în Registrul de Stat al Populației este stocată informația despre 20.888 cetățeni ai Republicii Moldova de etnie romi. Cele mai multe acte de identitate au eliberat categoriei date în raioanele: Soroca (buletine de identitate – 4754; pașapoarte - 4369), Ocnița (buletine de identitate – 3138; pașapoarte – 2770), Edineț (buletine de identitate – 1158; pașapoarte – 1039), Rîșcani, Nisporeni, Bălți, Hîncești. *(Vezi, de asemenea informația la articolele aparte).*

Informația cu privire la schimbările în implementarea a unor articole aparte ale Convenției-cadru

Articolul 4 al Convenției-cadru

În procesul implementării prevederilor Convenției-cadru, în special, întru promovarea principiilor egalității în fața legii și asigurarea egalei protecții a legii, prevenirea oricărei discriminări față de reprezentanții minorităților naționale, s-a majorat rolul organelor Ministerului Afacerilor Interne (MAI).

Măsurile întreprinse de MAI prioritar au fost axate pe consolidarea, ocrotirea și sprijinirea etniilor în vederea asigurării respectării principiilor de bază ale legislației, referitor la excluderea cazurilor de discriminare a minorităților naționale, în special a romilor, egalității de șanse între persoane în realizarea drepturilor fundamentale ale omului.

În scopul îmbunătățirii situației sociale prin activizarea procesului metodic și educațional în rîndurile minorităților naționale, întru încurajarea acestora de a participa mai activ la viața publică, a fost efectuat un spectru larg de măsuri. Ca urmare, s-a dispus organizarea programelor specializate de instruire a colaboratorilor organelor de drept în domeniul relațiilor interetnice, care își extind activitatea în localitățile compact populate de persoane ce aparțin minorităților naționale, asigurare accesului acestora la justiție și dezvoltarea condițiilor ce ar permite folosirea limbii minoritare în raporturile cu organele de drept.

Conform Planului tematic de pregătire profesională în anul de studii 2008, la obiectele „Drepturile Omului” și „Etica și deontologia polițienească”, de către colaboratorii organelor afacerilor interne au fost studiate teme ce țin de domeniul relațiilor interetnice și umane:

- asigurarea respectării drepturilor omului de către organele de poliție;
- noțiunea și trăsăturile distinctive ale drepturilor omului;
- eliminarea discriminării rasiale, naționale, religioase și sexuale;

- situația minorităților naționale în Republica Moldova;
- protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, etc.

În corespundere cu Regulamentul cu privire la serviciul în organele afacerilor interne, (aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 334 din 08.07.1991), în organele afacerilor interne pe baza liberului consimțământ pot fi angajați cetățeni ai Republicii Moldova în vîrstă de cel puțin 18 ani cu comportare demnă la locul de muncă, în societate și pe timpul studiilor sau a satisfacerii stagiului militar, apți din punct de vedere medical, cu calități și aptitudini necesare îndeplinirii sarcinilor de serviciu specifice. Astfel, la angajarea în organele afacerilor interne, este garantat principiul nediscriminării rasiale, dreptul de a fi încadrat în serviciu fiind asigurat pentru orice persoană care îndeplinește criteriile stabilite de legislația în vigoare.

O atenție deosebită se acordă neadmiterii cazurilor de violență sau discriminare datorită identității etnice în rîndul militarilor trupelor de carabinieri. În acest sens, în toate subdiviziunile Departamentului trupelor de carabinieri au fost organizate ședințe consultative, care au avut drept scop elucidarea cazurilor de discriminare și importanța stabilirii unui comportament coerent între militarii ce aparțin diferitor etnii.

Legislația **de procedură penală** corespunde cerințelor de protecție a minorităților naționale. Principiile legalității și egalității enunțate în articolele 7 și 9 ale **Codului de procedură penală**, asigură un tratament egal în fața legii, fără a face deosebire pe criteriul de origine etnică. Minorităților naționale este asigurat „accesul la justiție”, și anume, conform prevederilor legislației procesual penale orice persoană are dreptul la examinarea și soluționarea cauzei sale în mod echitabil, în mod rezonabil, de către o instanță independentă, imparțială, legal constituită și care va acționa în conformitate cu legislația în vigoare.

Folosirea limbii în raporturile dintre persoanele aparținând minorităților naționale și organelor de urmărire penală se efectuează cu respectarea principiului consfințit de legislația în vigoare, care prevede că persoanele ce nu cunosc limba de stat, pot să vorbească în fața organelor de urmărire penală într-o limbă pe care o înțeleg prin intermediul interpretului, iar în cazul în care majoritatea participanților la proces acceptă utilizarea altei limbi, procesul penal se poate desfășura în limba acceptată de aceștia. Aceleași principii sînt promovate și în cadrul informării persoanei despre motivele reținerii și arestării sale, la natura acuzațiilor ce sînt aduse împotriva sa, iar asigurarea cu interpret, în cazurile cînd prezența acestuia este necesară, se efectuează exclusiv în mod gratuit.

În scopul implementării unor standarde echitabile de administrare a izolatoarelor de detenție provizorie, s-a întreprins un cadru de măsuri practice și de ordin normativ, urmînd să asigure respectarea drepturilor persoanelor arestate sau deținute, care reprezintă minorități naționale. Aceste standarde oferă mai multe drepturi, care au menirea de a proteja persoanele de ostilitate, violență sau discriminare datorită identității lor etnice, culturale, lingvistice sau religioase.

Activitățile desfășurate în cadrul **izolatoarelor de detenție** provizorie sînt axate în mod prioritar la:

- asigurarea dreptului de a informa una din rudele apropiate sau o altă persoană terță despre locul detenției sale;
- asigurarea accesului la avocat;
- asigurarea accesului, în condițiile gratuite, la interpret;
- asigurarea dreptului la serviciile medicale;
- instruirea continuă a personalului privind respectarea drepturilor și libertăților omului. Concomitent, persoanelor reținute sau aflate sub arest, se eliberează un formular scris, într-o limbă pe care o înțelege, în care sînt indicate drepturile sale, cu contrasemnarea declarației ce confirmă acest fapt.

Conform informației MAI în anii 2007-2008, nu s-au înregistrat careva adresări sau cazuri cu referire la acte de discriminare, ostilitate sau violență, bazate pe intoleranță etnică. În această ordine de idei, de către angajații organelor afacerilor interne, cu concursul reprezentanților autorităților locale, permanent sînt organizate întruniri cu persoanele ce aparțin etniilor minoritare în cadrul cărora ultimii sînt familiarizați cu situația infracțională existentă în localitatea pe care o reprezintă, cu măsurile de prevenire și contracarare a comportamentelor ilegale, precum și căile de realizare a unor progrese privind armonizarea și consolidarea relațiilor sociale.

În scop de afiliere la standardele europene, Biroul migrație și azil (MAI) în cooperare cu organizațiile internaționale au semnat o Declarație comună privind Parteneriatul de Mobilitate, cu statele: Bulgaria, Cipru, Cehia, Franța, Germania, Grecia, Ungaria, Italia, Polonia, Portugalia, România, Slovenia, Slovacia, Suedia, care are drept scop crearea premiselor și dezvoltarea dialogului de cooperare în domeniul prevenirii și combaterii migrației ilegale și facilitării migrației legale, prin prisma respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și persoanele aflate sub protecția statului. Biroul colaborînd cu organizațiile internaționale (Misiunea Organizației Internaționale pentru Migrație, Comisia Europeană, etc.) implementează proiecte de asistență pentru refugiați recunoscuți, și anume: „Consolidarea managementului migrației în Republica Moldova-MIGRAMOL”; „Îmbunătățirea condițiilor de azil și a protecției internaționale în Republica Moldova”, etc., ce preconizează organizarea cursurilor de studiere a limbii de stat, training-urilor profesionale, angajărilor în cîmpul muncii.

Articolul 5 al Convenției-cadru

Organele administrației publice centrale și locale din Republica Moldova, implementând o politică echilibrată întru păstrarea diversității culturale, contribuie la crearea condițiilor necesare dezvoltării și exprimării identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a persoanelor aparținând minorităților naționale. Activitatea instituțiilor de cultură din republică nu este organizată conform principiilor apartenenței etnice și majoritatea din ele prezintă diversitatea culturală ca fiind tezaur spiritual al întregului popor al Moldovei. Totodată, unele din ele au ca sarcină prioritară susținerea culturii și limbii anumitor etnii conlocuitoare: ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară, evreiască, etc.

Sistemul de instituții de stat a culturii minorităților naționale – include biblioteci, teatre și colective artistice. Printre ele:

- Biblioteca de literatură și cultură bulgară „H. Botev” (Chișinău);
- Biblioteca de literatură și cultură evreiască „I. Mangher” (Chișinău);
- Biblioteca de literatură și cultură ucraineană „L. Ucrainka” (Chișinău);
- Biblioteca de literatură și cultură rusă „M. Lomonosov” (Chișinău);
- Biblioteca de literatură și cultură găgăuză „M. Ciachir” (Chișinău);
- Biblioteca de literatură și cultură poloneză „A. Mițkevici” (Chișinău);
- Teatrul Dramatic Rus de Stat „A.P. Cehov” (Chișinău);
- Teatrul Național Găgăuz „M. Ciachir” (Ceadâr-Lunga);
- Teatrul Dramatic Bulgar „Olimpii Panov” (Taraclia);
- Casa-muzeu „A.S. Pușkin” (Chișinău);
- Liceul-internat republican de muzică „Serghei Rahmaninov” (Chișinău);
- Sala literaturii beloruse din biblioteca „M. Lomonosov” (Chișinău);
- Ansamblul bulgar „Rodoliubie” (Taraclia);
- Ansamblul găgăuz „Cadînja” (Comrat).

În Moldova a devenit o tradiție desfășurarea anuală a manifestărilor național-culturale, organizate de asociațiile etnoculturale în comun cu instituțiile de cultură. Printre ele:

- Zilele scrisului și culturii slave;
- Sărbătoarea poeziei pușchiniste;
- Zilele comemorării poetului ucrainean Taras Șevcenko;
- Sărbătoarea iluministilor bulgari;
- Festivalul cărții evreiești;
- Festivalul „Belarus este Patria mea”;
- Primăvara poloneză în Moldova;
- Sărbătoarea armenilor a mamelor și frumuseții;
- Festivalul etniilor.

În 2008 la cea de-a VIII-a ediție a **Festivalului etniilor** au participat 70 de organizații etnoculturale republicane și municipale, care reprezintă peste 30 de etnii minoritare. În anul curent această festivitate a fost dedicată **Anului European al Dialogului Intercultural** desemnat de UE, precum și **Anului Tineretului**, proclamat în Republica Moldova. Manifestările Festivalului, de asemenea, s-au desfășurat în 26 de centre raionale și localități rurale. Organizarea Festivalului contribuie la educația estetică, etică, morală și spirituală a populației, la dezvoltarea culturii și artei, la valorificarea obiceiurilor și tradițiilor ale poporului moldovenesc polietnic.

Un rol important în procesul păstrării diversității culturale îi revine **Casei Naționalităților** – centru cultural și de documentare al asociațiilor etnoculturale din Republica Moldova, care activează pe lângă Biroul Relații Interetnice. În incinta Casei Naționalităților numai pe parcursul anului 2008 **s-au desfășurat 115** acțiuni, printre care: *conferințe, mese rotunde, seminare, expoziții, sărbători naționale și populare, lansări de carte, întreveneri, discuții, etc.*

În scopul susținerii și punerii în valoare a culturii și tradițiilor minorităților naționale, **Ministerul Culturii și Turismului** acordă asistență metodică și logistică în vederea menținerii și dezvoltării rețelei **instituțiilor muzeistice**, cum ar fi:

- *Muzeul de Istorie și Studiere a Ținutului* din Comrat, care include documente, fotografii, unelte, obiecte din ceramică, prosoape, broderii și costume naționale găgăuze, total fondul de bază – 35386 exponate;
- *Muzeul de Istorie și Etnografie* din Ceadâr-Lunga, include piese arheologice, numismatică, fotografii, documente, colecția etnografică, artă plastică și decorativă, grafică ce reprezintă arta și cultura găgăuză, total fondul de bază – 8578 exponate.
- *Muzeul de Istorie și Etnografie „D. Cara-Ciobanu”* din satul Beșalma, r-nul Comrat, fondurile sînt formate din colecția de carte veche, numinastică, materiale de etnografie, artă plastică și decorativă găgăuză, total – 10781 exponate.

- *Muzeul de Istorie și Etnografie* din Taraclia cuprinde în colecția sa materiale istorice, etnografice care se referă la bulgari, total – 1160 exponate.
- *Muzeul de istorie și etnografie* din satul Tvardița, r-nul Taraclia posedă o colecție de 3825 exponate.
- *Muzeul de Istorie și Studiere a Ținutului* din Vulcănești și-a format colecția din piese arheologice, documente, numismatică, instrumente, sculptură în lemn și creații de grafică ce reprezintă cultura găgăuză.

Din contul bugetului de stat cu atragerea mijloacelor financiare ale ONG-urilor au fost efectuate următoarele acțiuni: reparația Casei-muzeu „A.S. Pușkin” (Chișinău), înălțarea monumentelor lui T. Șevcenko, poet ucrainean (Chișinău, Bălți), I. Vazov, scriitor bulgar (s. Colibabovca, r-nul Taraclia), Nizami, poet azer (Chișinău).

Conform datelor din 01.01.2008 în Republica Moldova activează **formații artistice** de amatori ale etniilor:

Total formații		Cu titlul “Model”
Ucraineni	271	34
Ruși	80	11
Bulgari	51	12
Găgăuzi	60	18
Romi	5	2
Cehi	1	1
Mixte	45	3

Instituțiile de învățămînt artistic asigură accesul la studii pentru cei mai talentați elevi și studenți, astfel la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice studiază: ruși – 96, ucraineni – 29, bulgari – 17, găgăuzi – 7; în liceele cu profil muzical, arte plastice, sînt înscriși la studii: ruși – 152, ucraineni – 94, bulgari – 15, găgăuzi – 14, evrei – 8, uzbeki – 1, români – 4; în instituțiile de învățămînt mediu de specialitate studiază: ruși – 30, bulgari – 28, evrei – 1, beloruși – 1, romi – 1, găgăuzi – 2, armeni – 1.

Articolul 6 al Convenției-cadru

Organele administrației publice din Republica Moldova contribuie la promovarea în societatea moldovenească a spiritului de toleranță și dialog intercultural. În acest scop se realizează măsuri eficiente spre dezvoltarea înțelegerii și respectului reciproc dintre cetățeni, indiferent de apartenența lor etnică, culturală, lingvistică sau religioasă. Această activitate se caracterizează printr-o strînsă colaborare între organele de stat și reprezentanții societății civile în asemenea sfere cum sînt învățămîntul, cultura, mass-media, activitatea științifică și editorială, lichidarea „petelor albe” din moștenirea istorică generală, precum și în sfera susținerii inițiativelor obștești.

În acest context merită atenție măsurile privind păstrarea memoriei victimelor **Holocaustului** din Moldova și preîntîmpinarea manifestărilor de **antisemitism**. Conform recensămîntului din 2004 minoritatea națională evreiească numără 3608 oameni. Asociațiile obștești și instituțiile evreiești din Moldova ocupă un loc de frunte în promovarea informației obiective, bazată pe documente și fapte, în educarea tinerei generații în spiritul conștientizării acestor importante teme și probleme, în lărgirea procesului de studiere a Holocaustului în sistemul instituțiilor de învățămînt preuniversitar.

Numeroasele acțiuni realizate în ultimii 4 ani: conferințe științifice, edificarea de memoriale și diverse monumente în aproape toate raioanele, precum și în numeroase sate din republică, editarea de monografii bazate pe materiale documentare de arhivă și pe mărturiile supraviețuitorilor tragediilor din acea perioadă, promovarea unui număr impunător de materiale informative pentru profesorii de istorie, inclusiv monografii o dovadă a atenției neslăbite care se acordă în Moldova cu sprijinul autorităților centrale și locale întregului complex de probleme legate de istoria Holocaustului.

Din anul 2005, în Moldova se desfășoară „**Zilele memoriei Holocaustului și a prevenirii crimelor împotriva umanității**”, propuse de către Consiliul Europei pentru toate statele membre. Studiarea în complex a **Holocaustului** este legată și de problema contracarării antisemitismului. În Republica Moldova, în prezent nu există nici un partid politic sau organizație nonguvernamentală în programul căreia să se manifeste o stare de spirit antisemită. Nu apar nici ediții periodice antisemite, așa cum există spre exemplu, în alte țări. Această situație nu exclude însă existența unor persoane aparte care să împărtășească asemenea idei bazate pe ura față de om în funcție de credința lui religioasă, sau de originea lui etnică. Totodată, este necesar de constatat influența din partea unor țări, din afara hotarelor Moldovei, în care mai există partide și organizații neofasciste, unde apare literatură care neagă Holocaustul și propagă antisemitismul. În urma acestei influențe negative, în Republica Moldova se observă unele manifestări de lipsă de respect și de atitudine incorectă față de vestigiile memoriale ale populației evreiești: profanarea monumentelor din cimitirele evreiești, apariția unor cărți cu conținut antisemit, etc.

Una dintre metodele folosite pentru contracararea unor posibile mentalități antisemite este sublinierea a aportului pozitiv al reprezentanților populației evreiești în Moldova adus în viața spirituală și materială a țării, bazându-se pe fapte reale și argumente convingătoare, în cadrul conferințelor, seminarelor, treningurilor.

Tema aceasta îi preocupă nu numai pe evrei. O mărturie a acestui fapt este acțiunea care a avut loc în 4 raioane ale Moldovei: Edineț, Briceni, Ocnița, Dondușeni. În acest perimetru s-au organizat în 138 de școli lecții având ca temă: „*Genocidul evreilor și romilor în perioada celui de-al II-lea război mondial*”. Lecțiile au fost completate cu concursuri de compuneri ale elevilor sub genericul : ”*Tragedia Holocaustului nu trebuie să se mai repete*”. În fiecare școală s-a pregătit un album cu documente, fotografii, amintiri ale martorilor crimelor fasciste. A avut loc și un concurs de desene făcute de copii sub deviza: „*Cum privesc copiii fascismul*”. Una din străzile orașului Edineț a fost denumită: „*Strada Memoriei Victimelor Holocaustului*”. Inaugurarea plăcii cu noua denumire s-a făcut în prezența autorităților publice locale. Inițiatorul acestor acțiuni este moldoveanul Iurie Zagorcea, fondatorul organizației obștești „Nemurire”.

O mare însemnătate educativă și morală au căpătat monumentele sculpturale ridicate în Moldova în memoria victimelor Holocaustului din perioada 1941-1944. Monumente „**In memoriam**” au fost înălțate în locurile unde au fost săvârșite masacrele sau unde au fost înmormântate victimele. Asemenea monumente sînt la Chișinău, Bender, Orhei, Bălți, Soroca, Tiraspol, Rîbnița, Dubăsari, precum și într-un mare număr de sate.

Între 12 și 16 septembrie, 2008 în Moldova s-a aflat în vizită o delegație (25 de persoane) a Centrului de Studiere a Antisemitismului de pe lângă Universitatea Tehnică din Berlin. Scopul vizitei era de a lua cunoștință de situația în acest domeniu și de modalitățile aplicate pentru contracararea acestui fenomen negativ. Programul vizitei a cuprins următoarele acțiuni:

- vizitarea complexului memorial de la Dubăsari;
- familiarizarea oaspeților cu activitatea comunității evreiești din or. Tiraspol, în special cu măsurile luate pentru a evita pe viitor repetarea oricăror acte de vandalism la cimitirul evreiesc din această localitate;
- la Chișinău delegația germană a luat cunoștință de monumentele înălțate în memoria victimelor fostului ghetou, a avut o întâlnire cu membrii Asociației foștilor deținuți ai lagărelor de concentrare fasciste;
- delegația germană a luat cunoștință cu activitatea pedagogică și educativă a liceului evreiesc „Rambam” și a grădiniței evreiești nr. 68, din or. Chișinău;
- punctul culminant al vizitei oaspeților germani l-a constituit participarea la masa rotundă „**Problema antisemitismului și rolul organizațiilor evreiești pentru soluționarea ei**”, organizată cu suportul Biroului Relații Interetnice. La discuții au luat parte și reprezentanți ai altor etnii conlocuitoare – membri ai Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale.

La 21 noiembrie, 2008 la Chișinău a avut loc conferința științifică internațională avînd ca temă: „**Rolul memoriei istorice și al lecțiilor Holocaustului în educația tineretului contemporan**”. La Conferință au participat delegații din Ucraina, România și Israel, precum și a multor istorici de la instituțiile de învățămînt și de cercetări științifice din Republica Moldova. Lucrările au decurs paralel, după o ședință plenară, în patru ateliere de lucru. Ele au prilejuit atît prezentarea unor rapoarte construite pe baza unor materiale documentare inedite, cît și a unor discuții în care sarcinile de continuare a studierii laturilor necercetate încă cu privire la Holocaust au fost puse în legătură cu problema combaterii antisemitismului, cu necesitatea stringentă de a educa tineretul în spiritul dezvoltării laturilor umaniste, a toleranței interetnice și interconfesionale.

Actuala Conferință nu este singura, avînd ca temă memoria Holocaustului. Practic, cu începere din 2005, anual au loc asemenea conferințe științifice, mese rotunde, publicații privind această importantă problemă. Astfel, la 10 noiembrie, anul curent, au avut loc o serie de manifestări prilejuite de împlinirea a 70 de ani de la „Noaptea de cristal”, care este considerată ca început al Holocaustului în Europa. În aprilie, 2008 s-a comemorat împlinirea a **105 ani de la pogromul** din Chișinău. Potrivit tradiției stabilite, anual se comemorează aniversarea respectivă a genocidului care a avut loc în localitatea Dubăsari de pe malul stîng al Nistrului, unde au fost uciși de fasciștii români și germani aproximativ **18.000 de evrei**.

În perioada raportată a fost editată o serie de monografii, manuale de istorie cu capitole consacrate Holocaustului, ghiduri specializate în această problemă, materiale informative pentru profesorii de istorie: în 2005 - materialele Conferinței științifice internaționale consacrate „Dreptilor popoarelor lumii” (alcătuitor M. Bekker) și cartea documentară intitulată „Revenind la evenimentele ce au o vechime seculară”, “Holocaustul. File din istorie”, monografia fundamentală (300 pagini de tipar mare) în rusă și română, (autor Sergiu Nazaria); în 2006 - manualul de istorie a Moldovei pentru clasa a 9-a și manualul de istorie a Moldovei pentru clasa a 12-a cu materiale privind Holocaustul (autorii-un grup de istorici).

O manifestare pozitivă reprezintă participarea istoricilor din Moldova la diverse manifestări culturale, științifice și publicitare din alte țări. Alocuțiunile rostite cu acest prilej de reprezentanții opiniei publice din Republica Moldova, cum ar fi, bunăoară S. Nazaria, D. Dumitru, Ș. Roif, L. Bondar, M. Sprînceanu, G. Cargher și alții au avut un ecou pozitiv în presa periodică și în culegerile respective din Rusia, Ucraina, România, Israel, Statele Unite ale Americii și din alte țări.

Articolul 7 al Convenției-cadru

Este de menționat rolul **asociațiilor obștești etnoculturale ale minorităților naționale**, sarcina prioritară ale cărora este de a contribui la păstrarea și dezvoltarea identității culturale, tradițiilor și obiceiurilor etniilor corespunzătoare.

În perioada anilor 2005-2008 se realizează activ dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale la asociere în organizații obștești. Conform datelor din 1 ianuarie, 2008 pe lângă Biroul Relații Interetnice sînt acreditate 93 de asociații obștești ale minorităților naționale (înregistrate de Ministerul Justiției), ce reprezintă aproape de 30 de etnii.⁴ Aproximativ 120 de organizații obștești etnoculturale de nivel local sînt înregistrate și activează în municipiile Chișinău și Bălți; în raioanele Soroca, Taraclia, Edineț, Rezina, Șoldănești, Cahul, Drochia, Criuleni, Glodeni, Dondușeni, Ungheni, Rîșcani, Orhei, Călărași, Strășeni, Florești.

A sporit activitate tinerilor din rîndul minorităților naționale în procesul instituirii asociațiilor obștești. Pe lângă Biroul Relații Interetnice sînt acreditate 12 organizații obștești ale tinerilor, care reprezintă ucrainenii, rușii, găgăuzii, bulgarii, polonezii, evreii, țigani, grecii, letonii, belarușii, armenii și azerii. Denumirile organizațiilor în anul 2006 au fost create de Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale de tineret, care contribuie întru realizarea principiilor diversității culturale, egalității și șanselor egale pentru tineri, indiferent de proveniența etnică și crearea condițiilor de integrare în toate sferile activității statului moldovenesc. În aceste scopuri cu participarea organizațiilor tinerilor membrii ai Consiliului Coordonator, în perioada 2006-2008 au fost realizate un șir de manifestări în colaborare cu Biroul Relații Interetnice. Printre ele:

- proiectul „**Dialogul de toleranță al tinerilor**”, organizat în colaborare cu Ministerul Educației și Tineretului, Biroul de Informare al CoE în Republica Moldova în cadrul Campaniei „Tinerii pentru polietnism, integritatea și democrația Moldovei”;
- proiectul „**Abilitarea Tinerilor Ucrainenii pentru un Viitor Mai Bun**”, organizat de Asociația pentru Susținerea Inițiativelor Studenților și Tinerilor (ASIST) în parteneriat cu Asociația Tinerilor Ucrainenii „Zlagoda” (pentru perioada: septembrie 2008 – mai 2009) cu susținerea financiară a Programului de Granturi Mici a Ambasadei SUA. Scopul proiectului este promovarea participării active la votare a populației Republicii Moldova și abilitarea tinerilor în organizarea campaniilor civice;
- masa rotundă „**Noi - Ei: identitatea etnică și preconcepțiile etnice**” cu participarea organizațiilor etnoculturale de tineret, precum și din Germania, România și Austria;
- lansarea proiectului „**Abilitatea societății multinaționale din Republica Moldova prin facilitarea consolidării proceselor de integrare socială**”, organizat în comun cu organizația LAPSAG (Letonia) și Asociația Tinerilor Ucrainenii „Zlagoda” din Moldova cu suportul financiar al Ministerului Afacerilor Externe din Letonia. Scopul proiectului este promovarea și dezvoltarea societății multinaționale din Republica Moldova prin facilitarea consolidării proceselor integrării interetnice.

Asociațiile tinerilor ce aparțin minorităților naționale, au fost antrenate în numeroase activități, care au avut loc în Republica Moldova în cadrul **Anului Tineretului** desemnat în 2008. Astfel de participări permit contribuirea întru stabilirea legăturilor de colaborare între tineri indiferent de apartenența lor etnică și lingvistică, formării identității civile.

Articolul 8 al Convenției-cadru

În Republica Moldova sînt înregistrate următoarele culte și organizațiile religioase: Mitropolia Moldovei (biserica creștină ortodoxă), avînd 1.224 parohii; Mitropolia Basarabiei (biserica creștină ortodoxă), avînd 199 parohii; Eparhia Bisericii Ortodoxe Ruse de Rit Vechi din or. Chișinău (15); Episcopia Romano-Catolică Chișinău (27); Uniunea Bisericilor Creștine Evanghelice Baptiste (241); Biserica Adventiștilor de Ziua a Șaptea „Mișcarea de reformatiune” (1); Uniunea Bisericilor Creștinilor Credinței Evanghelice (Cultul Penticostal) (29); Organizația Religioasă a Martorilor lui Iehova (158); Federația Comunităților Evreiești (8); Parohia Bisericii Apostolice Armenești (2); Societatea Conștiinței Krișna din Republica Moldova (3); Uniunea Comunităților Creștinilor Spiritualii Molocani (2); Cultul Baha'i (1); Comunitatea religioasă presbiterană „Biserica Păcii” (1); Biserica Nouapostolică (11); Uniunea Bisericilor Creștine Libere (cultul Harismatic) (18); Biserica Ultimului Testament (3); Biserica Biblică (3); Uniunea Comunităților Evreilor Mesianici (1); Biserica Evanghelică-Luterană (7).

Recensămîntul din anul 2004 a furnizat informații privind repartizarea populației după religie. Din numărul total de populație, 93,3% confezează ortodoxia; bapțiști – aproximativ 1%; adventiști de ziua a 7-a – 0,4%; martorii zilei a 50-a – 30%; ritul vechi și evangheliștii – a cîte 0,15%. Alte religii, indicate mai sus, confesează 1,1% din numărul total de populație. Numărul de persoane care s-au declarat ca aparținînd confesiei romano-catolică constituie – 4645 pers.; greco-catolică – 700 pers.; musulmană – 1667 pers.; mozaică – 902 pers.

⁴ În ianuarie, 2004 pe lângă Biroul Relații Interetnice (fost Departament) au fost acreditate 78 de organizații

Pe lângă Biroul Relații Interetnice sînt acreditate 10 asociații obștești etnoculturale înregistrate de Ministerul Justiției cu statut republican, care unesc reprezentanții musulmanilor, inclusiv printre care: tătari, azeri, uzbeki, kazahi, turcmeni, precum și reprezentanții etniilor afro-asiatice. Președinții acestor organizații fac parte din Consiliul Coordonator ale organizațiilor etnoculturale, care activează pe lângă Biroul Relații Interetnice în calitate de organ consultativ. Totodată, e necesar de a constata că în Republica Moldova nu este finisată procedura de înregistrare a **cultului musulman**.

Procedura de înregistrare a cultului musulman a ținut de competența fostului Serviciului de Stat pentru Problemele Cultelor (care, în conformitate cu Hotărîrea nr. 1130 din 16.10.2007 a fost dizolvat cu derularea procedurii de lichidare). Conform Legii „**Privind cultele religioase și părțile lor componente**” nr. 125-XVI din 11 mai 2007, (art. 19, 20) este prevăzut că înregistrarea cultelor religioase și respectiv înregistrarea comunităților religioase ține de competența Ministerului Justiției.

Cîrmuirii Spirituale a Musulmanilor din Republica Moldova i-a fost refuzată înregistrarea din motivul nerespectării cerințelor legale care urmau a fi îndeplinite pentru recunoașterea unui cult religios. Considerînd că prin refuzul înregistrării statutului, au fost încălcate articolele 9, 10, 11, 13 și 14 din Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Cîrmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova s-a adresat cu o cerere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (cererea nr. 12282/02).

Curtea Europeană, statuînd la 14 iunie 2005, a constatat că organizației reclamante i-a fost refuzată înregistrarea din cauza omisiunii acesteia de a prezenta Guvernului moldovenesc un document care ar conține principiile fundamentale ale religiei. Însă lipsa unui astfel de document „statul nu a avut posibilitate să determine autenticitatea organizației ce pretinde de a fi recunoscută ca religie și dacă cultul dat ar putea prezenta un pericol pentru o societate democratică”. Curtea nu a considerat această cerință ca fiind una prea împovărătoare și prin urmare disproporția în sensul articolului 9 al Convenției menționate. În opinia Curții, cerința pentru a obține înregistrarea în conformitate cu legea în vigoare la momentul faptelor a servit scopului legitim de a permite Guvernului să asigure ca organizațiile religioase, care aspiră la o recunoaștere oficială de către stat, să acționeze în conformitate cu legislația în vigoare. Cererea a fost declarată inadmisibilă, deoarece înregistrarea a fost refuzată pe motiv că nu au fost prezentate toate documentele necesare pentru înregistrarea cultului. Curtea a constatat că cererea de a prezenta documentele cerute nu era nici arbitrară și nici imposibilă.

La 11 februarie, 2008 Cîrmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova a prezentat Ministerului Justiției o nouă cerere cu privire la înregistrarea statutului acestei organizații. În procesul de examinare actelor prezentate pentru înregistrarea statutului organizației menționate, s-a constatat că conținutul acestuia nu corespunde cerințelor legale:

- nu conține toate clauzele obligatorii prevăzute la art. 18 din Legea “Privind cultele religioase și părțile lor componente” nr. 125-XVI din 11 mai, 2007, și anume: confesiunea și principiile fundamentale de credință ale cultului religios, zona de activitate a cultului religios, drepturile și obligațiile membrilor cultului religios, modul de revocare a membrilor organelor de conducere și mandatului acestora;
- denumirea organizației religioase contra art. 66 din Codul civil nu include forma juridică de organizare, sînt admise abrevieri care induc în eroare cu privire la forma juridică de organizare;
- prevederile punctelor 1, 2, 4, 9 din capitolul I al Statutului contravin art. 16 alin. (1), alin. (4), art. 17 alin. (2) din Legea nr. 125-XVI din 11 mai, 2007;
- punctele 9 din capitolul I și 12 din capitolul II contravin prevederilor art. 16 alin. (4) și art. 17 din Legea nr. 125-XVI din 11 mai, 2007;
- punctul 36 din capitolul III contravine art. 16 alin. (1) și (2) din Legea nr. 125-XVI din 11 mai, 2007;
- punctul 41 din capitolul III este contrar prevederilor art. 17 alin. (2) din Legea nr. 125-XVI din 11 mai, 2007;
- contrar prevederilor art. 18 alin. (1) din Legea nr. 125-XVI din 11 mai, 2007 și art. 186 alin. (2) Codului civil statutului nu este semnat de fondatorii cultului.

În egală măsură s-a constatat că:

- procesul-verbal al adunării constitutive nu conține lista nominală a membrilor prezenți la ședință, precum și a celor absenți;
- lista membrilor fondatori ai organizației religioase nu conține semnăturile acestora în original;
- nu a fost prezentată dovada cetățeniei membrilor-fondatori ai organizației religioase.

Urmare a depistării încălcării normelor legale care vizează cerințele ce urmează a fi îndeplinite pentru înregistrarea statutului cultului religios, prin decizia Ministerului Justiției nr. 9 din 23 februarie, 2008 a fost respinsă înregistrarea organizației confesionale Cîrmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova. În temeiul **Legii privind cultele religioase și părțile lor componente**, decizia de refuz a înregistrării statutului nu constituie un obstacol pentru depunerea repetată a actelor, după perfectarea acestora, în conformitate cu cerințele legislației.

A fost soluționată problema conform cererii comunității tătare privind cimitirul musulman în Chișinău. Potrivit informației Asociației Obștești a Tătarilor "Tugan Tel" din Moldova, la cimitirul "Sfântul Lazăr" din municipiul Chișinău, cartierul nr.256 au fost acordate 100 de locuri pentru cimitirul musulman.

Articolul 9 al Convenției-cadru

Codul audiovizualului, aprobat de către Parlamentul Republicii Moldova, nr. 260-XVI din 27 iulie, 2006 acordă reprezentanților minorităților naționale noi posibilități în vederea realizării dreptului accesului liber la mijloacele de informare în masă, ceea ce o dovedesc datele prezentate de Instituția publică națională a audiovizualului - **Compania „Teleradio-Moldova”**.

La Televiziunea "Moldova 1"

Tematica principală a emisiunilor, consacrate etniilor minoritate din Republica Moldova, este cea social-culturală, învățămînt, etnofolclorica, menținerea și dezvoltarea culturii și limbii acestora. Programele reflectă date memorabile din istoria etniilor, sărbătorile folclorice, tradițiile, prezintă personalități remarcabile ale etniilor respective, scot în evidență destinele și contribuția reprezentanților tuturor etniilor la dezvoltarea țării, la integrarea în societate a acestora.

Televiziunea pregătește și difuzează 6 cicluri de emisiuni pentru minoritățile naționale.

"Svitanoc"- emisiune în limba ucraineană, 30 min., bilunar;

"Gagauz Ocaa"- emisiune în limba găgăuză, 30 min., bilunar;

"Unda Bugeacului"- emisiune în limba bulgară, 30 min., bilunar;

"Petalo romano"- emisiune în limba romani, 30 min., lunar;

"Russchii mir"- emisiune în limba rusă, 30 min., lunar;

"Sub același cer"- emisiune despre viața altor etnii (polonezi, beloruși, azeri, evrei, lituanieni) - 30 min., bilunar, limba rusă.

În anul 2006, cu suportul Biroului Relații Interetnice, Compania „Teleradio-Moldova” a creat filmul „Moldova polietnică”.

La Radio Moldova

În cadrul grilei de program a radiodifuziunii sînt prevăzute emisiuni la ore fixe (20.00) în limbile minorităților naționale din Republica Moldova.

În conformitate cu prevederile Codului Audiovizualului emisiunile în alte limbi decît cea de stat procentual se prezintă după cum urmează: emisiuni în limba rusă-24,5%, emisiuni în limbile ucraineană, bulgară, găgăuză, idiș, poloneză și romani- 5,5%.

În limbile minorităților naționale apar în eter:

"Radiomegdan" (limba bulgară) săptămînal: 52x30min.=1560 min.

"Renaștere" (limba ucraineană) săptămînal: 52x35 min.=1720 min.

"Budjan daglasînda" (limba găgăuză) săptămînal: 52x30 min.=1560 min.

"Unda poloneză" (limba poloneză) lunar: 12x30 min.=360 min.

"Petalo romano" (limba romani) lunar: 12x30 min.=360 min.

"Viața evreiască" (limba idiș) bilunar: 24x30 min.=720 min.

"Casa rusească" (limba rusă) bilunar: 24x30 min.=720 min.

Emisiunea „Patria” bilunară, difuzată în limba de stat și cea rusă, abordează probleme caracteristice tuturor minorităților sau oglindește evenimente de interes general. Emisiunea este bilunară (24x30=720 minute).

În același timp evenimentele legate într-o formă sau alta de minoritățile naționale sau tratate și în programele de bază ale radiodifuziunii: "Actualități", "Radiomatinal", "Media-info", "Panorama", "Info-terra" ș.a.

Periodic este pus pe post cîte un spectacol în limba găgăuză, cu excepția zilelor de odihnă, un program de muzică ce ține de diverse minorități.

Obstacole legislative pentru editarea și difuzarea ziarelor și revistelor în limbile minorităților naționale nu există. Acestea, de regulă, sînt editate de organizațiile obștești: „Український голос” (ziar în limba ucraineană),

„Русское слово” (ziar în limba rusă), „Ана Сосу” (ziar în limba găgăuză), „Родно слово”(ziar în limba bulgară), „Български хоризонти” (almanah în limba bulgară), „Еврейское местечко” и „Истоки”(ziare evreiești în limba rusă), „Jutrzenka” (revistă pentru copii în limba poloneză), „Progressive” (ziar pentru tineret în limba poloneză). În cadrul proiectului internațional “Prevenirea conflictelor interetnice și integrare prin educație”, Centrul pentru Problemele Minorităților editează buletinul „Etnodialog”, care conține: articole, schițe, eseuri, îndreptate spre păstrarea identității național-culturale și lingvistice a minorităților naționale din Moldova, formarea spiritului de toleranță și promovarea valorilor europene, care se publică paralel în două limbi: moldovenească și rusă. Edițiile conțin anexe metodice pentru profesori “Compasul Învățătorului” în limbile: bulgară și ucraineană.

Articolul 12 al Convenției-cadru

În anul 2006 Institutul minorităților naționale, care a activat pe lângă Academia de Științe a fost reorganizat în Centrul de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Centrul de Etnologie și-a păstrat succesiunea principalelor direcții științifice de cercetare în domeniul istoriei, limbii și culturii celor mai numeroase grupuri etnice conlocuitoare în Moldova – moldoveni, ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, țigani, evrei.

În domeniul etnografiei și moștenirii culturale a minorităților etnice din Moldova Centrul de Etnografie a editat un șir de lucrări științifice: Stepanov V. „Ucrainenii Republicii Moldova” (1989-2005); Cojuhari E. „Ucrainenii din Moldova: istoria și contemporaneitatea”; Cvilincova E. „Tradiționala cultură spirituală a găgăuzilor”; Copanschii I. „Mișcarea națională evreiască din Basarabia”(1918-1940), Duminița I., Saliu N. „Emergența societății civile. Romii în Republica Moldova: între toleranță și prejudecăți”; Zabunova-Avacumova N. „Populația rusă din orașele Basarabiei, sec. XIX”; Bodruc I., Damanciuc G. „Diaspora poloneză din Moldova”, etc., se editează o revistă de etnologie și culturologie, unde sînt elucidate problemele etniilor conlocuitoare în Moldova, reflectate mecanismele de protecție ale minorităților naționale.

Centrul colaborează eficient cu reprezentanții societății civile în vederea realizării proiectului de dezvoltare a democrației și a societății civile în Republica Moldova privind toleranța etnică, efectuat cu suportul programului de proiecte mici ale Ambasadei Regatului Olanda „Marta KAP”.

Întru realizarea Rezoluției Res CMN (2005)8, colaboratorii Centrului de Etnografie elaborează manuale școlare la disciplinele istoria și limbile minorităților naționale, în special întru studierea limbii ucrainene (pentru clasele 2, 4, 9, 11, 12). A fost promovată informația privind drepturile minorităților naționale prin publicarea materialelor ce țin de drepturile omului – Drumea L. „Drepturile omului. Mecanisme de protecție (internaționale și din Republica Moldova)”.

Obiectul de cercetări în cadrul diferitor discipline științifice (etnologiei, istoriei, etnopsihologiei, politologiei, dreptului, etc.) devin diverse aspecte ale vieții minorităților naționale, istoriei și culturii lor. În cadrul Academiei de Științe a Moldovei se realizează un șir de cercetări științifice în aspectele menționate. Printre ele se numără: „Problemele de identificare etnică a tinerilor din Moldova”, autor Irina Caunenco, doctor în psihologie, Institutul Filosofiei, Sociologiei și Științe Politice; teza de doctor în drept „Statutul juridic al minorităților etnice în Republica Moldova”, autor Galina Pogoneț, Institutul de Istorie, Stat și Drept; teza de doctor în politologie „Minoritățile Republicii Moldova: situația și probleme de integrare (analiza politologică)”, autor Alina Moroșan, Universitatea de Stat din Moldova; teza de doctor în etnologie „Retrospectiva și evoluția familiilor de găgăuzi din Moldova, sec. XIX – începutul sec. XXI”, autor Natalia Daradur, Institutul Patrimoniului Cultural; teza de doctor habilitat în istorie „Ucrainenii din Moldova: dinamica identităților etnice și civice” (anii 1989 -2005), autor Veaceslav Stepanov, director Centrului de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural.

Se dezvoltă colaborarea între Biroul Relații Interetnice, Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul de Etnologie: directorul Institutului este membrul colegiului – organ consultativ al Biroului; se elaborează monografia „Moldova Polietnică” și ghidul „Minoritățile naționale din Republica Moldova”. În anul 2008 a fost realizat în comun monitoringul situației național-culturale și lingvistice a minorităților naționale din raioanele Taraclia, Soroca, Briceni, Dondușeni, în legătură cu pregătirea spre ratificare a Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare.

Articolele 13, 14 ale Convenției-cadru

La etapa actuală un obiectiv major în implementarea politicii de stat în domeniul relațiilor interetnice este asigurarea drepturilor minorităților naționale de a studia limba maternă.

Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova, în conformitate cu legislația în vigoare, asigură dreptul de a alege limba de educare și instruire la toate nivelurile și la toate nivelurile de învățămînt. Dreptul cetățenilor

la instruire în limba maternă se asigură prin crearea numărului necesar de instituții de învățământ, clase, grupe, precum și a condițiilor de funcționare a acestora. Rețeaua instituțiilor de învățământ preuniversitare din republică include 1561 de instituții (școli primare, gimnazii, școli medii de cultură generală, licee) dintre care 280 de instituții cu predare în limba rusă, iar 82 mixte.

În Republica Moldova au fost formate 3 modele de învățare a limbilor minorităților naționale:

Modelul I – școli cu predare în limba rusă, în care tradițional își fac studiile reprezentanții minorităților naționale: 280 de școli și licee (101172 elevi);

Modelul II – școli cu predare în limba rusă, unde limbile ucraineană, găgăuză, bulgară se studiază ca disciplină școlară câte 3 ore pe săptămână și 1 oră – noua disciplină „Istoria, cultura și tradițiile popoarelor: rus, ucrainean, găgăuz, bulgar”:

Limba care se studiază	2001-2002 anul de studii	2007-2008 anul de studii
Limba ucraineană	50 școli (7011 elevi)	57 școli (6311 elevi)
Limba găgăuză	52 școli (2456 elevi)	52 școli (24004 elevi)
Limba bulgară	30 școli (7897 elevi)	32 școli (6812 elevi)
Limba poloneză	1 școală (65 elevi)	1 școală (136 elevi)
Limba evreiască	2 școli (345 elevi)	2 școli (667 elevi)
Limba germană	1 școală (77 elevi)	1 școală (118 elevi)

Modelul III – școli și licee experimentale, unde în clasele separate la nivel de învățământ primar se realizează procesul de învățământ în limba maternă ucraineană sau bulgară (Liceul Teoretic din Ungureni, r-nul Ocnița; Liceul Teoretic „Vasil Levschi”, Chișinău; iar în Liceul Teoretic „K. Popocivi” Nicoreni, r-nul Rîșcani) se predă apofundat limba de stat și limba rusă – din clasa I-a; limbile străine – din clasa a II-a, iar la nivelul gimnazial se introduc o serie de discipline în limba de stat.

În 21 de clase (429 elevi) s-a realizat instruirea în limba ucraineană; în 7 clase (114 elevi) – în limba bulgară; s-a creat baza pentru trecerea treptată la instruirea în limba găgăuză. Cel mai răspândit este modelul II.

Este evident că una din realitățile școlii de astăzi, în care învață copiii minorităților naționale constă în necesitatea de a studia 4 limbi: de stat, rusă, maternă și una din limbile internaționale. Realizarea acestui obiectiv este posibilă prin introducerea educației multiculturale și polilingvistice.

În vederea realizării acestui scop Ministerul Educației și Tineretului a elaborat materiale didactice pentru limbile rusă, ucraineană, găgăuză, bulgară, printre care:

- standardele la limbă și literatură pentru clasele 1-12 (toate limbile minorităților);
- curriculum la limbă și literatură pentru clasele 1-12;
- ghiduri metodice pentru implementarea curriculum-urilor;
- manuale la limbă și literatură pentru clasele 1-9;
- programe și teste pentru testarea națională la clasele 1-9;
- programe la limbă și literatură pentru bacalaureat;
- curricula pentru „Istoria, cultura și tradițiile popoarelor rus, ucrainean, găgăuz și bulgar” pentru clasele 1-4.

În instituțiile alolingve, la treapta primară și gimnazială, se studiază cursul „Istoria, tradițiile și cultura poporului (rus, ucrainean, găgăuz, bulgar)”. În anul 2007 au fost elaborate **manualele „Istoria, tradițiile și cultura poporului (rus, ucrainean, găgăuz, bulgar)” – pentru clasele I-II.**

În Republica Moldova este instituită o bază proprie de pregătire a cadrelor pedagogice pentru instituțiile de învățământ cu instruirea în limba minorităților naționale:

- **Colegiul pedagogic din Lipcani** asigură pregătirea educatorilor pentru grădinițe și a învățătorilor claselor primare cu limba ucraineană de predare;
- Facultatea de filologie a **Universității de Stat „A. Russo” din Bălți** asigură pregătirea profesorilor de limbă și literatură ucraineană;
- Pregătirea cadrelor didactice pentru predarea limbii și literaturii găgăuze se realizează la **Universitatea de Stat din Comrat și Universitatea Pedagogică de Stat „I.Creangă” din Chișinău, Școala Normală „M.Ciachir” din Comrat;**
- Pregătirea cadrelor pentru limba bulgară se realizează la **Universitatea „I.Creangă” din Chișinău, Universitatea de Stat din Comrat și Colegiul pedagogic din Taraclia**, care pregătește specialiști pentru învățământul primar, educație preșcolară și educație muzicală.

În ultimii ani, problema asigurării cu cadre didactice, în linii generale, este soluționată. Pe parcursul anilor 1993-2007 au fost instruiți:

- la limba ucraineană – 184 de pedagogi;
- la limba găgăuză – 279 pedagogi;
- la limba bulgară – 282 pedagogi.

O eficiență sporită are și perfecționarea cadrelor didactice, care predau limbile minorităților naționale, realizată în Ucraina, Rusia, Turcia, Bulgaria, Polonia și alte țări.

În perioada reflectată în Raportul dat, s-a dezvoltat eficient activitatea **Universității de Stat din Taraclia**, care a fost inaugurată în 2004, în prezența președinților Republicii Moldova și Bulgariei. În acest context: s-a stabilit structura universității, s-a format colectivul pedagogic și a fost creată o bază tehnico-materială, ce a asigurat accesul reprezentanților minorității naționale bulgare la studii superioare, pe teritoriul unde ei locuiesc compact. Predarea se efectuează în trei limbi – de stat, bulgară și rusă. În 2007 a fost prima promoție de specialiști în număr de 38 persoane; în 2008 universitatea au absolvit 114 persoane la specialitățile: istorie, pedagogie, filologie, pedagogie muzicală, contabilitate și audit, colaborator în sfera asigurării sociale. Este de menționat, că toți absolvenții sînt asigurați cu locuri de muncă în r-nul Taraclia și în alte raioane din sudul republicii.

Noua instituție de învățămînt superior a devenit un centru cultural bulgar regional, în special, în domeniul susținerii și studierii patrimoniului cultural bulgar, istoriei, limbii bulgare. Programele de studiu ale Universității, includ obiecte ce țin de problemele istoriei, culturii și limbii bulgare. Au apărut primele ediții universitare – 5 volume, și anume „Pe calea spiritualității naționale a bulgarilor din Moldova”, monografiile lui P.Stoianov, I.Simeonov și E.Madanji, ediția științifică periodică – „Dunarea - Nistru”, ziarul „TUC”.

La dezvoltarea Universității contribuie esențial, Republica Moldova și Bulgaria. Bulgaria acordă susținere financiară, care este direcționată spre sporirea salarizării profesorilor, procurarea literaturii metodic-didactică, reparația clădirilor de studiu, căminilor, etc. Sursele alocate de partea bulgară se întrebunțează, pentru bursele studenților. În Universitate activează profesori din Republica Bulgaria.⁵ Întru soluționarea problemelor ce țin de educația multilingvă este orientat proiectul internațional „Prevenirea conflictelor interetnice și integrare prin educație”, care se realizează de organizația nonguvernamentală „Centrul pentru Problemele Minorităților” împreună cu Centrul informațional nonguvernamental pentru drepturile omului (CReDO) și Asociația tineretului ucrainean „Zlagoda-Concordia” cu susținerea organizației olandeze CORDAID. În cadrul proiectului dat pe baza unor grupe de instituții preșcolare și școlilor primare pilot cu un contingent de copii de naționalitate ucraineană și bulgară se realizează programul, care prevede:

- promovarea standardelor internaționale și a unei practici pozitive a educației polilingvistice și multiculturale;
- elaborarea materialelor didactice;
- instruirea metodelor bilingve/polilingve de educație și principiilor de instruire multiculturale a profesorilor lingviști;
- stagiunea experților naționali, învățătorilor grădiniților de copii și școlilor primare în țări europene cu experiență pozitivă în studierea bilingvismului/polilingvismului și educației multiculturale;
- asigurarea instituțiilor preșcolare și școlilor primare, care participă în acest proiect cu echipament tehnic și materiale didactice;
- activitatea experimentală privind optimizarea procesului de instruire a limbilor și promovarea educației multiculturale.

Scopul proiectului dat este sporirea calității studierii limbii de stat și consolidării societății moldovenești, păstrarea identității culturale și naționale a minorităților naționale și educarea în spirit de toleranță, promovarea valorilor europene prin adaptarea tehnologiilor moderne la educația multilingvă și multiculturală. Proiectul dat a fost susținut de Ministerul Educației și Tineretului, care conform Hotărîrii № 401 (anul 2006, noiembrie) a aprobat

⁵ Totodată, reieșind din specificul situației în legătură cu promovarea ideii de instruire polilingvistică și multiculturală în Moldova, reprezentanții asociațiilor obștești a minorităților naționale, cercurile pedagogice și științifice, participînd la seminare și conferințe cu tema dată, au constatat existența următoarelor probleme în studierea limbii materne, în special:

- insuficiente condiții pentru studierea limbii ucrainene, găgăuze, bulgare în instituțiile preșcolare;
- utilizarea metodei tradiționale de predare a limbilor fără a ține cont de experiența lingvistică a copiilor;
- pregătirea insuficientă a profesorilor care activează în sfera educației polilingvistice;
- reflectarea insuficientă în conținutul programelor școlare a experienței de convețuire istorică și culturală a etniilor conlocuitoare în Moldova;
- lipsa unei structuri științifice pentru studierea și introducerea principiilor educației multiculturale și polilingvistice;
- lichidarea (în anul 2007) direcției speciale, care s-a ocupat cu problemele de educație ale minorităților naționale, în structura Ministerului Educației și Tineretului

8 instituții pilot, printre care: grădinița de copii Nr. 12, Liceul Teoretic „M.Coțubinski” și Liceul Teoretic bulgar „V.Levschi”, municipiul Chișinău; grădinița de copii și Liceul Teoretic din satul Tețcani, raionul Briceni; grădinița de copii nr. 1 din satul Valea-Perjii, grădinița de copii și Liceul Teoretic din satul Tvardița, raionul Taraclia. În cadrul proiectului a fost organizat o serie de seminare, mese rotunde, conferințe, cursuri de instruire pentru 53 de pedagogi, deplasarea a 20 de specialiști în Ungaria și Olanda cu scopul studierii experienței europene, se editează buletinul informativ «Etnodialog» .

Cu scopul de a promova dialogul intercultural sa introdus disciplina facultativă „Să ne cunoaștem mai bine”, care a fost elaborată și implementată de către Centrul educațional „Pro-didactica”. Acest curs prevede studierea concomitentă a principalelor creații din literatura moldovenească, rusă, ucraineană, bulgară și găgăuză. Această disciplină are ca obiectiv valorificarea respectului reciproc și îmbogățirea culturală și spirituală între popoare.

Rămâne actuală problema cunoașterii de către reprezentanții minorităților naționale a **limbii de stat** (moldovenești). În scopul unei adaptări efective la limba de stat în instituțiile de învățământ, unde învață reprezentanții minorităților naționale se practică majorarea numărului de discipline predate în limba moldovenească. Drept exemplu poate servi Liceul din satul Nicoreni, unde, începând cu clasa I-a, limba de stat se predă 4 ore pe săptămână. Începând cu clasa a 5-a, o serie de discipline din ciclul umanitar se predau în limba de stat. Primele clase experimentale de acest gen finalizează ciclul gimnazial (clasa a 9-a), demonstrând posibilitatea de a implementa standardul educațional unic pentru limba de stat, limba maternă, limba rusă și o limbă străină.

Perioada următoare a anului 2005 este marcată de schimbări pozitive în **situția lingvistică**, în special, în proces de antrenare a reprezentanților minorităților naționale la studierea limbii de stat. **Biroul Relații Interetnice** a contribuit la crearea condițiilor necesare întru însușirea limbii de stat de către alolingvii adulți. Astfel în anul 2006, Biroul a organizat în incinta Casei Naționalităților **cursuri** de studiere a limbii de stat pentru 50 de studenți alolingvi, din cont propriu.

Biroul Relații Interetnice în colaborare cu OSCE, autoritățile locale, ONGurile „IDIS Viitorul” și Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova (ANTEM) a fost lansat un vast program de instruire a limbii de stat pentru funcționarii publici. În cadrul acestui proiect în perioada anilor 2006-2007 s-au desfășurat **cursuri pentru studierea limbii de stat de către funcționarii publici** pentru două niveluri de cunoaștere a limbii de stat. La aceste cursuri au fost încadrați 483 de persoane din sudul și nordul republicii: UTA Găgăuzia – Comrat: 7 grupe (121 de pers.); Ceadâr-Lunga: 4 grupe (61 pers.); Vulcănești: 5 grupe (93 pers.); Taraclia: 5 grupe (83 pers.); Cahul: 3 grupe (45 pers.); Bălți: 1 grup (20 pers.); Drochia: 1 grup (24 pers.); Soroca: 2 grupe (36 pers.). În urma acestui proiect au fost elaborate programe de instruire în baza standardelor europene pentru patru niveluri, editate materiale didactice însoțite de materiale audio pentru diferite categorii de beneficiari: funcționari publici, medici, polițiști, etc. Programul a fost desfășurat cu sprijinul financiar al Înaltului Comisar pentru minorități naționale al OSCE.

Avînd în vedere realizarea integrării lingvistice mai eficiente a reprezentanților minorităților naționale, Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova (ANTEM) în parteneriat cu „IDIS-Viitorul”, în comun cu Biroul Relații Interetnice, cu suportul financiar al Înaltului Comisar pentru minorități naționale al OSCE, implementează **proiectul „Instruirea lingvistică a minorităților naționale din Republica Moldova”**, care prevede perioada: septembrie 2008 - aprilie 2009. Scopul acestui proiect este integrarea sociolingvistică și profesională a reprezentanților minorităților naționale; el atrage Chișinău, Comrat, Ceadâr-Lunga, Congaz, Basarabeasca, Taraclia, Vulcănești, Bălți, Drochia, Soroca, Ocnîța, Briceni, și este orientat spre funcționarii publici, polițiști, medici și juriști. În cadrul proiectului au fost create 15 grupe (300 persoane) de adulți alolingvi; au fost organizate Conferința de totalizare a programului de instruire lingvistică pentru minoritățile naționale din Republica Moldova (14 mai 2008) și Școala de vară pentru perfecționarea metodică-didactică a profesorilor noi, care ulterior vor fi încadrați în realizarea programului de instruire a minorităților naționale (9-13 iulie 2008). Esența proiectului constă în instruirea celor 40 de traineri locali, din raioanele de nord, centru, sud și sfînga Nistrului de către 5 experți naționali, în conformitate cu metodologia de predare-învățare a limbii la adulții alolingvi. Impactul desfășurării proiectului prezintă următoarele date:

- 300 de funcționari publici vor avea posibilitatea să însușească limba de stat întru integrarea sociolingvistică și profesională;
- perfecționarea metodică-lingvistică a profesorilor îmbunătățește calitatea predării limbii de stat în Republica Moldova, în mediul adulților alolingvi;
- instruirea lingvistică a funcționarilor publici și a altor categorii de specialiști îmbunătățește dialogul autorităților publice în relațiile cu populația.

În mai, 2008 către Parlamentul Republicii Moldova s-au adresat reprezentanții minorității naționale găgăuze privind neajunsurile procesului de predare a limbii de stat pentru alolingvi. În acest context pe lângă Parlament a fost instituită Comisia pentru problemele integrării lingvistice și predării limbii de stat și se planifică alocarea surselor financiare suplimentare în aceste scopuri.

Biroul Relații Interetnice a discutat cu misiunea OSCE în Moldova necesitatea elaborării *Strategiei de integrare lingvistică a minorităților naționale din Republica Moldova pe anii 2009-2012* în conlucrare cu Academia de Științe a Moldovei, Ministerul Educației și Tineretului cu suportul financiar al OSCE.

Articolul 15 al Convenției-cadru

Art.22 al Legii **Cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor** obligă Guvernul, ministerele, autoritățile administrației publice locale să consulte organizațiile persoanelor aparținând minorităților naționale la elaborarea și promovarea politicii în domeniul culturii și învățămîntului atunci cînd aceasta atinge interesele minorităților naționale. Unul dintre mecanismele de realizare a acestui articol al legii este activitatea **Consiliului coordonator al organizațiilor etnoculturale**. Statutul Consiliului coordonator ca organ obștesc consultativ pe lîngă Biroul Relații Interetnice este consfințit de art.25 alin.(3) al Legii menționate.

Din componența Consiliului coordonator (2008) fac parte liderii ai 93 organizații etnoculturale, înregistrate de Ministerul Justiției cu statut republican, și acreditate pe lîngă Biroul Relații Interetnice. În total, 30 minorități naționale își au reprezentanții în Consiliul coordonator: ucrainenii (8), ruși (11), bulgari (4), evrei (4), belaruși (1), romi (12), germani (2), polonezi (3), tătari (2), armeni (4), azeri (3), uzbeki (și reprezentanții ai alor etnii din Asia Centrală) (1), ciuvași (1), lituanieni (3), greci (2), coreeni (1), italieni (1), udmurți (1), osetini (1), estonieni (1).

Din componența Consiliului fac parte reprezentanții organizațiilor indiferent de numărul etniei pe care o prezintă. Tătarii, armenii, azerii, uzbekii, ciuvașii, lituanienii, grecii, coreienii, italienii, udmurții, osetinii sînt minorități naționale puțin numeroase, a căror număr (pentru fiecare etnie) nu depășește 0,1% din populația Moldovei.

Copreședinții Consiliului coordonator sînt: directorul general al Biroului Relații Interetnice și unul dintre membrii Consiliului coordonator – conducătorul uneia dintre asociațiile etnoculturale. Consiliul reprezintă interesele minorităților naționale și îndeplinește funcția de mediator dintre minoritățile naționale și organele de stat care i-au hotărîri ce țin de interesele minorităților.

La ședințele Consiliului au fost discutate multe probleme importante și au fost adoptate recomandările corespunzătoare. Diapazonul problemelor și temelor discutate cu reprezentanții minorităților naționale nu ține numai de domeniile învățămîntului și culturii și se extinde în cursul întîlnirilor cu reprezentanții puterii de vîrf a republicii, care au devenit tradiționale.

În perioada, reflectată în Raport, au avut loc întîlniri ale:

- președintelui Republicii Moldova Vladimir Voronin cu reprezentanții Comunității bulgare a Republicii Moldova (2006), reprezentanții Consiliului Coordonator al organizațiilor obștești și comunităților ruse (2007), reprezentanții Comunității Evreiești a Republicii Moldova (2007);
- președintelui Parlamentului Republicii Moldova Marian Lupu cu liderii Comunității Evreiești a Republicii Moldova (2007), membrii Consiliului Coordonator a organizațiilor etnoculturale de tineret (2007), membrii Consiliilor Coordonatoare ale organizațiilor ucrainene, ruse, bulgare, găgăuze, azeri;
- deputaților Parlamentului Republicii Moldova cu reprezentanții organizațiilor obștești ale romilor (2006).

În cadrul acestor și altor întîlniri au fost abordate multe probleme ale dezvoltării social-economice și politice ale statului moldovenesc polietic. Drept rezultat al întîlnirii a devenit concluzia că un mijloc de bază a dialogului constructiv între autorități și minoritățile naționale trebuie să devină căutarea mijloacelor de antrenare la luarea deciziilor politice a tuturor cetățenilor republicii indiferent de apartenența națională și lingvistică.

Structuri similare consultative funcționează și pe lîngă autoritățile publice județene și municipale, care colaborează permanent cu asociațiile obștești ale minorităților naționale cu statut local. Exemplu – Comisia pentru coordonarea activității societăților etnoculturale cu statut local din mun. Chișinău. Din componența Comisiei fac parte conducători ai 27 organizații obștești municipale ale minorităților naționale. Asemenea consiliu funcționează și în mun. Bălți.

Au avut loc întîlniri consultative a conducerii Biroului Relații Interetnice cu reprezentanții societății civile, asociațiilor obștești ale ucrainenilor, rușilor, bulgarilor, belarușilor, lituanienilor, azerilor, romilor și altora privind problemele implementării legislației în vigoare, convențiilor internaționale ce țin de protejarea intereselor minorităților naționale.

Este necesar de a constata că liderii organizațiilor etnoculturale, care reprezintă ucrainenii, rușii, bulgarii, romii și alții, precum și reprezentanții organelor administrației publice a UTA Găgăuzia consideră că persoanele aparținând minorităților naționale nu sînt încadrați suficient în organele administrației publice centrale: ministere, birouri, agenții, etc. și art.24 al Legii nominalizate, care prevede că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de reprezentanță aproximativ proporțională în structurile puterii executive și ale celei judecătorești de toate nivelurile, în armată, în organele de drept, nu se realizează în măsura necesară. Totodată, 40% din deputații Parlamentului Republicii Moldova aparțin etniilor minoritare. În localitățile unde minoritățile constituie majoritatea, 60% din componența nominală a autorităților locale aparțin minorităților naționale respective.

Articolul 16 al Convenției-cadru

Despre respectarea principiilor, consolidate în art. 16 referitor la prevenirea cauzelor în raioanele unde locuiesc persoane aparținând minorităților naționale, orientate spre limitarea drepturilor și libertăților lor, dovedesc activitatea organelor administrației publice locale, municipale și raionale, unde minoritățile naționale sînt prezente într-un număr considerabil. O apreciere pozitivă merită activitatea organelor administrației publice locale din municipiul Chișinău, Găgăuzia (Găgăuz Yeri) și raionul Taraclia, unde se ia în considerație componența polietnică a populației.

Conform recensămîntului din anul 2004 componența etnică a populației, care locuiește pe teritoriul **municipiului Chișinău**, se caracterizează conform datelor:

populația totală	- 712218 persoane;
moldoveni	- 481626 persoane;
ucraineni	- 58945 persoane;
ruși	- 99149 persoane;
români	- 31984 persoane;
găgăuzi	- 6446 persoane;
bulgari	- 8868 persoane;
reprezentanții altor etnii	- 11605 persoane.

Pe lângă primăria minicipiului Chișinău sînt înregistrate 27 de asociații etnoculturale. Consiliul municipal Chișinău acordă sprijin financiar acestor organizații întru realizarea obiectivelor statutare. Asociațiile etnoculturale participă la acțiuni culturale organizate în municipiu:

- sărbătorile de Crăciun;
- Ziua Independenței Republicii Moldova;
- Limba noastră;
- Hramul orașului Chișinău;
- Festivalul etniilor.

Promovînd politica de stat în domeniul învățămîntului și educației tinerii generații, administrația publică locală crează condițiile de instruire și educație a copiilor etniilor conlocuitoare în limba maternă sau la alegere.

În prezent, în municipiu activează:

- 92 școli de instruire în limba de stat (60504 elevi);
- 42 școli cu instruire în limba rusă (22415 elevi);
- 16 școli mixte (8485);
- 84 grădinițe cu instruire în limba de stat (21737);
- 18 grădinițe cu instruire în limba rusă (5780);
- 44 grădinițe mixte.

În municipiu activează:

- 7 instituții (liceele „Mihailo Koțubinski”, „Ivan Neciui-Levițki”, „Mitropolit Petru Movilă”, școlile nr. 26, 95, 82, grădinița de copii nr. 12 (100 locuri)) în care se studiază limba ucraineană (1082 elevi);
- 4 instituții (liceele „Beniamin Zeev Hertli” și „Rambam”, grădinițele de copii nr.25 și nr.28) în care se studiază limba ebraică (614 elevi);
- la liceul „Vasil Leviski” se studiază limba bulgară (288 elevi);
- la liceul „Nicolae Gogol” se studiază limba germană (269 elevi) și limba poloneză (122 elevi); grădinița nr.23 (20 copii) - limba poloneză;
- în 2 instituții se studiază limba turcă (242 elevi);
- în baza școlii nr. 13, cu sprijinul Comunității armenie din Republica Moldova, funcționează o școală duminicală pentru copii de naționalitate armeană, unde se studiază limba armeană;
- studierea facultativă a limbii azere se efectuează în școala nr. 33.

În liceele „Nicolae Gogol”, „Vasil Leviski”, „Beniamin Zeev Hertli”, „Rambam” activează profesori din Polonia, Bulgaria și Israel.

Se crează condiții favorabile pentru studierea **limbii de stat**, atît pentru copii cît și pentru adulți.

Cu suportul OSCE, centrul „Pro-didactica” a organizat cursuri de perfecționare, la care au avut posibilitatea să participe circa 90% dintre profesorii de limbă moldovenească. Instruirea la aceste cursuri au permis profesorilor acumularea metodelor și tehnicilor interactive, diverse forme de predare/evaluare, ceea ce le permite să mențină și să sporească interesul elevilor pentru studierea limbii de stat. În municipiu funcționează centrele lingvistice: „Casa Limbii Române - Nichita Stănescu”, „Centrul Lingvistic”, Cursurile de limbă română/moldovenească de pe lângă Direcția generală educație, tineret și sport.

În perioada ianuarie-iulie 2008, la capitoul organizarea cursurilor de studiere a limbii de stat, se relevă următoarea situație:

Centrul Lingvistic	gratuit		cu plată	
	grupe	audienți	grupe	audienți
„Casa Limbii Române - Nichita Stănescu”	12	150	1	10
Cursuri de limba română de pe lângă Direcția generală de educație, tineret și sport	14	210	-	-
Total	26	360	1	10

Pe lângă „Casa Limbii Române - Nichita Stănescu”, în procesul de însușire a limbii de stat sunt antrenați, în mod gratuit, profesorii din liceele și școlile aolingve (Liceul rus „Kiril și Metodi”, Liceul bulgar „Vasil Levski”, Liceul de arte „V.Poleacov”, școala rusă nr. 85, școala de muzică „Alexei Stîrcea”, șomerii înregistrați oficial la Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă), membrii Comunității Ucrainene din Republica Moldova. S-au desfășurat ore de curs pentru funcționarii Moldtelecomului, specialiștii bibliotecii municipale „B.P Hașdeu”, etc.

Conform art. 6 a Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova (1989), pentru a se adresa Primăriei și Consiliului municipal Chișinău, cetățenii sînt în drept să-și aleagă drept limbă de comunicare cea de stat sau rusă. Fapt confirmat și de indicii Direcției corespondență, petiții și audiență a Primăriei municipiului Chișinău, care, în perioada ianuarie-iulie 2008, a înregistrat circa 7370 petiții (persoane fizice) și 4865 (persoane juridice), dintre care circa 6-7% (persoane juridice) s-au adresat în limba rusă.

Conform Hotărîrii Guvernului Republicii Moldova nr. 1453 din 21.12.2006 „Cu privire la aprobarea Planului Național de acțiuni pentru susținerea **țigănilor/romilor** din Republica Moldova pe anii 2007-2010” a fost elaborat Programul de acțiuni pentru realizarea direcțiilor principale de susținere a țigănilor/romilor din municipiul Chișinău. Primăria și Consiliul municipal Chișinău acordă ajutorul solicitat de către asociațiile etnoculturale locale ale romilor. În acest sens, a fost acordat ajutor financiar la:

- instalarea plăcii comemorative lui Pavel Andreicenco, Artist Emerit al Poporului, ex-președinte al Societății social-culturale a romilor „SINTI” din Republica Moldova;
- editarea cărților „ДЕСЯТЬ ТЕТРАДЕЙ В КЛЕТОЧКУ”, autor Pavel Andreicenco;
- editarea cărților „Destinul țigănilor”, „Ghid de conversație rom-român”, „Cîntece și dansuri țigănești din Basarabia”, autor Leonid Cerepovschi, Artist Emerit, președintele Centrului renașterii culturii și artei din municipiul Chișinău „Amă Roma”.

Acțiunile culturale organizate de către asociațiile etnoculturale municipale ale romilor - Centrul culturii și artei romilor din municipiul Chișinău „Amă Roma” (președinte Leonid Cerepovschi), precum și ale Asociației romilor din municipiul Chișinău (președinte Valentin Cebotari), sînt parțial susținute financiar de către Primăria municipiului Chișinău. Centrul culturii și artei romilor „Amă Roma” i s-a acordat sprijin financiar la confecționarea costumelor pentru colectivul Ansamblului de dansuri țigănești, care se află în stadiu de formare. Asociația Științifico-Culturală „Elita Romani” din Republica Moldova a beneficiat de un lot de pămînt pentru construcția Centrului cultural al romilor (decizia Consiliul Municipal Chișinău NR 25/15-1 DIN 22.05.2005).

UTA Găgăuzia (Găgăuz Yeri) - este o unitate teritorială autonomă cu un statut care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte componentă a Republicii Moldova, instituită în conformitate cu **Legea Republicii Moldova privind statutul juridic special al Găgăuziei (Găgăuz Yeri)**, nr. 344-XII din 23.12.1994, în scopul satisfacerii necesităților naționale și păstrării identității naționale a găgăuzilor, dezvoltării lor plene și multilaterale, prosperării limbii și culturii naționale, asigurării sinestătorniciei politice și economice.

Conform recensămîntului din anul 2004 pe teritoriul Găgăuziei locuiesc:

total populație	-155 646 persoane;
moldoveni	-7481 persoane (4,8%);
ucraineni	-4919 persoane (3,2%);
ruși	-5941 persoane (3,8%);
găgăuzi	-127 835 persoane (82,1%);
români	-38 persoane (0,0%);
alte naționalități	-1409 persoane (0,9%).

Structura autorităților găgăuze include: Adunarea Populară - autoritatea reprezentativă cu dreptul de a adopta acte normative locale; Guvernatorul (Başkanul) Găgăuziei - persoana oficială supremă, căruia i se subordonează toate autoritățile administrației publice; Comitetul executiv. Componenta teritorial-administrativă conține 3 raioane: Comrat, Ceadâr-Lunga și Vulcănești.

Limbile oficiale ale Găgăuziei sînt limbile moldovenească, găgăuză și rusă pe lângă care este garantată funcționarea și a altor limbi.

Organizarea educației lingvistice permite de a soluționa următoarele probleme:

- păstrarea și dezvoltarea diversității culturale și lingvistice;
- pregătirea tinerilor întru adaptare socială și autorealizare în cadrul spațiului lingvistic moldovenesc. În acest mod, în scopul integrării în sfera socială copiii găgăuzi studiază 4 limbi: limba maternă găgăuză, limba rusă - ca limbă de studiu și comunicare interetnică, limba moldovenească - ca limbă de stat, limba străină după programul școlar. Limbile materne: găgăuză, bulgară, ucraineană - sînt studiate ca obiect în sistemul de învățămînt preuniversitar.

În Găgăuzia funcționează:

- 59 instituții de învățămînt preșcolar, în care învață 6324 de copii;
- 56 instituții de învățămînt preuniversitar, în care învață 23 293 elevi, inclusiv 26 de licee, 14 școli medii generale, 11 gimnaze, 2 școli primare, 1 școală- internat, 1 școala specială.

Limbile găgăuză și moldovenească se studiază de la vîrsta de 3 ani. Ca obiect de studiu limba găgăuză se studiază în 50 instituții de învățămînt preuniversitar (3 ore pe săptămîină de la clasa I pînă la a XII- cea). În limba găgăuză se predă disciplina școlară „Istoria, cultura și tradițiile poporului găgăuz”. În sistemul superior de învățămînt a fost creată Universitatea de Stat din Comrat, în care limba găgăuză este una dintre limbile de predare, care este și disciplină obligatorie pentru examenele de bacalaureat a absolvenților liceeni.

Limba găgăuză se folosește la desfășurarea diferitor manifestări culturale (festivaluri, concursuri, conferințe, simpozioane cu tema problemelor de limbă și cultură). În aceeași limbă își desfășoară activitatea Teatrul Național Găgăuz „M. Ceachir”, se editează ziare, sînt difuzate pe postul televiziunii Găgăuze diferite emisiuni. Anul 2007 a fost consacrat jubileului de 50 de ani a scrisului găgăuz. Totodată e necesar de a constata, că limba găgăuză nu se folosește în calitate de limbă a actelor de secretariat în organele administrației publice locale, cu excepția actelor de secretariat în tribunal, judecată, arbitraj, în care unele protocoale se întocmesc în limba găgăuză.

Limba moldovenească ca disciplină se studiază în toate instituțiile de învățămînt din Găgăuzia (în total 23 293 elevi). Funcționează 2 licee cu predare în limba moldovenească: liceul „Mihai Eminescu ” din Comrat și liceul raional Vulcănești; în s. Ruscaia Kiselia, r-nul Comrat funcționează liceul ruso-moldovenesc; în școala-internat din or. Ceadâr-Lunga funcționează clase de studiu în limba moldovenească.

În afară de Teatrul sus-numit, în autonomie mai funcționează: 27 case de cultură și cluburi, 4 școli de muzică pentru copii, 7 muzee, 47 biblioteci în care se formează un fond de cărți găgăuze. În acest teritoriu activează 125 colective artistice, printre ele 25 cu titlul „Model”, dintre care: „ Дюз ава”, or. Comrat, „Кадынжа” or. Ceadâr-Lunga, „Гараузлар”, or. Vulcănești; ansamblurile vocale-folclorice „Буджактан йлдызлар”, s. Congazcic, „Севда”, s. Cazaclia, „Гунешли кораф”, s. Copceac, precum alte ansambluri artistice, creația cărora contribuie la păstrarea și dezvoltarea culturii naționale găgăuze.

Raionul Taraclia reprezintă un centru compact locuit de către minoritatea națională bulgară, care, conform recesămîntului din 2004, constituie 67% din populația raionului. Pe teritoriul raionului locuiesc:

în total	– 43154 persoane;
moldoveni	– 5980 persoane;
ucraineni	– 2646 persoane;
ruși	– 2139 persoane;
români	– 29 persoane;
găgăuzi	– 3587 persoane;
bulgari	– 28293 persoane;
reprezentanți ale altor etnii	– 480 persoane.

Organele administrației publice locale întreprinde măsuri eficiente, orientate spre crearea condițiilor pentru păstrarea de către minoritatea bulgară a elementelor identității sale culturale și lingvistice, totodată înaintînd în practică principiile politicii de stat, în sfera relațiilor internaționale și contribuind la satisfacerea necesităților național-culturale a reprezentanților altor etnii, ce locuiesc pe teritoriul dat.

Pe teritoriul r-nului activează o rețea de instituții culturale de stat:

- case de cultură și cluburi sătești – 22;
- biblioteci – 24;
- școli de arte pentru copii – 2 (cu filiale în s. Valea Perjii și s. Cairaclia);
- muzee ale ținutului natal – (în s. Tvardița și s. Vinogradovca);
- muzee istorico-etnografice – 2 (în s. Cairaclia și s. Corten).

Activitatea acestor instituții de stat este orientată spre păstrarea folclorului, tradițiilor populare, obiceiurilor, datinilor, limbii materne, renașterea culturii naționale a populației bulgare. În raion activează 7 colective populare bulgare, cu statutul de „model”:

- în s. Tvardița – Ansamblul „Tvardișca mladost”, Școala de arte pentru copii; Corul feminin etnografic bulgar, Ansamblul folcloric „Tvardicianca” și Ansamblul bulgar de muzică și dans popular, Casa de Cultură;
- în s. Corten – Orchestra de fanfară și Corul feminin „Bilgarski ceda”, Casa de Cultură;
- în s. Cairaclia – Ansamblul folcloric „Jivi izvori”, Casa de Cultură;
- în or. Taraclia – Ansamblul „Helios”, Sala de lectură „Olimpii Panov”.

Cu susținerea autorităților sătești și întreprinderilor locale, activează și alte colective populare bulgare: în or. *Taraclia* – Ansamblul vocal folcloric bulgar, Orchestra de muzică populară „Cerneva kitka” și Ansamblul dansului popular „Izvorce”, Casa de Cultură raională; Teatrul bulgar orășănesc „Smeșen petik”, Sala de lectură „Olimpii Panov”; în s. *Valea Perjii* – Ansamblul folcloric bulgar.

În or. Taraclia activează 2 colective profesionale: Teatrul bulgarilor basarabeni și Ansamblul de cântec și dans „Rodoliubie”.

Pe teritoriul r-ului Taraclia sînt amplasate și ocrotite de stat 41 monumente de arhiologie, istorie și cultură a populației bulgare. Pe lângă Sala de lectură „Olimpii Panov”, din or. Taraclia se formează un fond de literatură în limba bulgară, ce numără la moment 4000 exemplare. Un asemenea fond completează bibliotecile în satele Corten, Cairaclia, Valea Perjii, etc. Un sprijin esențial, în colectarea literaturii în limba bulgară, îl aduce Republica Bulgară.

Activează 26 instituții preșcolare și 21 instituții de învățămînt preuniversitar. Limba bulgară ca obiect studiază – 3911 persoane. În cadrul predării obiectului „Istoria, tradițiile, cultura poporului bulgar”, copii obțin cunoștințe privind realizările culturii bulgare, studiază portul, ornamentele, tradițiile și meșteșugurile bulgare.

Asigurarea metodică-științifică a predării limbii și literaturii bulgare este bine organizată. Învățătorii dețin noi metode și tehnologii de învățămînt. În acest sens, contribuie cursurile pentru profesori, care anual se desfășoară în Republica Bulgară, în conformitate cu Protocolul privind colaborarea cu Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova și Ministerul Învățămîntului și Științei a Republicii Bulgaria.

În scopul integrării sociale a reprezentanților populației bulgare în diverse sfere de activitate a statului moldovenesc, atenție sporită se acordă studierii **limbii de stat**. Limba de stat – moldovenească - se studiază în instituțiile de învățămînt de toate nivelurile. A fost soluționată problema asigurării cu cadre pedagogice, se îmbunătățește calitatea predării și cunoștințelor obținute, sporește nivelul de conștientizare a necesității studierii limbii moldovenești, care este receptat ca un obiect de studiu prioritar. Se satisfac necesitățile populației mature întru însușirea limbii de stat. O contribuție esențială, în acest sens reprezintă activitatea Centrului lingvistic din or. Taraclia, în care există fondul de literatură metodică-științifică, casete audio, dicționare.

În 16 instituții preuniversitare din raion, studiile se fac în limba rusă; se studiază limbile străine: engleza – în 18 instituții de învățămînt, franceza – în 5 instituții de învățămînt, germana – în 3 instituții de învățămînt. Astfel, în sistemul instituțiilor de învățămînt din r-nul Taraclia, se promovează principiile educației multiculturale și multilinguale.

Autoritățile din Taraclia întreprind măsuri concrete întru asigurarea necesităților național-culturale a reprezentanților altor etnii. Astfel, pe lângă Casa de cultură din s. Musait activează Ansamblul folcloric ucrainesc „Cervona troianda”; în bibliotecile satelor Budei și Musait se formează fonduri de literatură în limba ucraineană; anual, se desfășoară Festivalul etniilor, în programul căruia își demonstrează tradițiile specifice reprezentanții tuturor etniilor, conlocuitoare pe teritoriul raionului.

În cadrul realizării Hotărîrii Guvernului nr. 1453 din 21 decembrie, 2006 prin care a fost aprobat Planul de acțiuni întru susținerea **țiganilor/romilor** pentru anii 2007-2010, este elaborat programul raional de manifestări întru susținerea reprezentanților etniei rome. Se păstrează cultura țiganilor, tradițiile, obiceiurile și datinile, meșteșugurile (în special, fierăritul). Secția raională de cultură, în comun cu Comunitatea romilor, desfășoară anual manifestări consacrate Zilei Internaționale a Romilor – 8 aprilie.

Articolele 17, 18 ale Convenției-cadru

În cadrul promovării politicii europene **de vecinătate**, care corespunde principiilor Convenției-cadru, Moldova colaborează cu țările-patrie etnoistorică ale minorităților naționale, în domeniul educației, culturii, mass-media, etc. Aceste relații se reglementează cu tratatele de bază privind prietenie și colaborare, acordurile interguvernamentale bilaterale, programe internaționale interdepartamentale.

Continuă dezvoltarea colaborării constructive cu **Ucraina**, în scopul consolidării forțelor a două state întru susținerea minorităților naționale ucrainene din Republica Moldova. Se activează colaborarea transfrontalieră și consolidarea relațiilor cu organele puterii statale a regiunilor limitrofe ale Ucrainei. În anii 2006-2007 s-a realizat Programul de colaborare a Guvernului Republicii Moldova cu Administrația de Stat a regiunii Cernăuți în sfera economică, relațiilor interetnice, cultură, educație, etc. S-a finalizat Programul de colaborare a Biroului Relații Interetnice cu Administrația de Stat a regiunii Odesa în domeniul susținerii minorităților naționale. În anul 2008 s-a finalizat activitatea întru elaborarea **Acordului între Republica Moldova și Ucraina** privind colaborarea în domeniul asigurării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale. Conținutul Acordului dat evidențiază, că drepturile persoanelor ce aparțin minorităților naționale reprezintă parte componentă a drepturilor omului și parte componentă a societății în care locuiesc, îmbogățind-o cu munca, originalitatea și cultura sa. În Acordul, persoanele ce aparțin minorităților naționale din Republica Moldova, se subînțeleg cetățenii, care locuiesc permanent pe teritoriul țării și aparțin prin deosebirile sale etnice, culturale și lingvistice minorității naționale ucrainene. Textul acestui document, în aprilie, 2008 a fost parafat de miniștrii afacerilor externe al Ucrainei și Republicii Moldova.

Luând în considerație interesele național-culturale ale minorității naționale beloruse, continuă colaborarea **moldo-belorusă**, bazată pe Acordul de colaborare între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Belarus în domeniul asigurării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale (din 1997). În conformitate cu art.8 a Acordului dat activează comisia consultativă interdepartamentală moldo-belarusă în vederea examinării programelor și acțiunilor comune, ședințele căreia au loc anual pe rând în capitalele statelor Părților Contractante (Minsk și Chișinău). Coordonatorul realizării acestui Acord este Biroul Relații Interetnice, care colaborează cu Aparatul Însărcinatului pentru problemele religiei și naționalităților pe lângă Sovietul de Miniștri al Republicii Belarus pe baza programelor acțiunilor comune, semnate anual.

Orientându-se la asigurarea mai efectivă a drepturilor lingvistice a etniilor **lituaniene, letone, estoniene**, care aparțin minorităților naționale puțin numeroase, Biroul Relații Interetnice a încheiat programe interdepartamentale de colaborare cu organele statale similare din **Letonia, Letunia și Estonia**, și anume: **Departamentul Minorități Naționale și Emigrație al Republicii Lituania, Secretariatul Ministrului delegat pentru integrarea socială a Republicii Letonia, Ministerul delegat în problema populației al Republicii Estonia**.

Un document similar a fost semnat între Biroul Relații Interetnice și **Agencia pentru bulgarii de peste hotare pe lângă Guvernul Bulgariei** (2004).

Folosirea potențialului colaborării Republicii Moldova cu țările străine, întru asigurarea drepturilor omului, care aparțin unor minorități naționale, se manifestă în diferite forme și activități, în special:

oferirea bursei pentru a studia în patria istorică

- Guvernul Bulgariei anual oferă burse pentru studiile universitare și postuniversitare; pentru anul de învățământ 2008-2009 au fost alocate 91 de burse pentru studenți, dintre care, 85 de burse pentru bulgarii etnici din Moldova;
- anual Federația Rusă alocă pentru cetățenii Republicii Moldova 150 de locuri în universitățile superioare de învățământ;
- anual pentru ucrainenii etnici – cetățeni ai Republicii Moldova, Ucraina pune la dispoziție circa 100 de locuri în universitățile superioare de învățământ.

crearea centrelor informațional-culturale ale patriilor istorice

- în anul 2007 în Chișinău a fost deschis Centrul informațional-cultural al Ucrainei;
- în anul 2008 pe baza Universității de Stat din Moldova în Chișinău a fost deschis Centrul informațional-cultural rus, se planifică deschiderea unui centru analog în cadrul Universității de Stat „Aleco Russo” din Bălți;
- în Chișinău își continuă activitatea Centrul informațional-cultural al Statului Israel.

desfășurarea activităților culturale (festivaluri, zile ale culturii, etc.)

- în Republica Moldova au devenit tradiționale Festivalurile filmelor artistice ucrainene, poloneze, belaruse, israelitene, Zilele culturii Republicii Belarus, Zilele Federației Ruse, etc.

ÎNCHEIERE

Prezentul Raport este întocmit de Biroul Relații Interetnice. Călăuzindu-se de recomandările Comitetului Consultativ pentru Convenția-cadru a Consiliului Europei, Biroul a utilizat informațiile privind implementarea acestui document, prezentate de Biroul Național de Statistică, Ministerul Educației și Tineretului, Ministerul Culturii și Turismului, Ministerul Sănătății, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului, Ministerul Dezvoltării Informaționale, Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Reintegrării, Consiliul Coordonator al Audiovizualului, Compania „Teleradio-Moldova”, Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova, organele administrației publice locale, asociațiile obștești etnoculturale ale minorităților naționale.

Pe parcursul perioadei prezentate în Raport, Republica Moldova în calitate de Stat – Parte la Convenția-cadru - realizând angajamentele internaționale asumate, a obținut rezultate semnificative în domeniul respectării drepturilor minorităților naționale. S-a majorat responsabilitatea autorităților de stat privind aplicarea legilor adoptate; s-a perfecționat legislația națională în scopul ajustării ei la necesitățile populației polițiene; s-a ameliorat climatul general de toleranță și cooperare interetnică în societatea moldovenească; s-au lărgit cunoștințele funcționarilor publici despre standardele naționale și internaționale privind drepturile minorităților naționale; s-a stabilit dialogul de colaborare între organele de stat și reprezentanții societății civile.

Rezultate pozitive obținute:

- Realizarea a două monitoringuri a situației lingvistice din Republica Moldova, în scopul extinderii posibilităților pentru utilizarea limbilor minorităților naționale în diverse sfere, lărgirii predării obiectelor de studiu în limbile materne în sistemul instituțiilor de învățământ preuniversitar. Monitoringurile au fost îndeplinite de către Biroul Relații Interetnice în colaborare cu Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul de Etnologie al Academiei de Științe a Moldovei;
- Realizarea monitoringului de aplicare a Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor lor și Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova;
- Discutarea rezultatelor monitoringurilor la ședința Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale și Colegiului Biroului Relații Interetnice, organizarea conferinței de presă în scopul informării societății;
- Desemnarea specialiștilor în structura autorităților publice locale, responsabili de promovarea politicii de stat în domeniul relațiilor interetnice, păstrarea și dezvoltarea culturilor, limbilor și tradițiilor minorităților naționale;
- Crearea Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale de tineret;
- Alcătuirea și pregătirea pentru editare a monografiei despre toate grupurile etnice conlocuitoare în Moldova de către Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul de Etnologie al Academiei de Științe a Moldovei, întru reflectarea mai vastă a temei diversității culturale și lingvistice, situației minorităților naționale în programele instituțiilor de învățământ preuniversitar. În anul 2009, în baza materialului dat Biroul Relații Interetnice planifică editarea manualului (ediție metodică-didactică) „Etniile Republicii Moldova”.

Totodată, este necesar de constatat prezența problemelor, inclusiv în sfera învățământului minorităților naționale, una din care este lichidarea (în anul 2007) direcției speciale, care s-a ocupat cu problemele de educație ale minorităților naționale, în structura Ministerului Educației și Tineretului.

Luând în considerație opinia publică a reprezentanților minorităților naționale și asociațiilor lor obștești, implementarea în continuare a principiilor Convenției-cadru va fi orientată întru realizarea următoarelor obiective:

- promovarea principiilor de diversitate culturală, respectare a drepturilor omului, egalitate și nediscriminare prin aplicarea legislației naționale în această sferă;
- aprobarea Legii privind prevenirea și combaterea discriminării;
- crearea condițiilor favorabile pentru integrarea lingvistică a minorităților naționale în scopul adaptării lor în diferite domenii ale activității statului;
- asigurarea reprezentanței minorităților naționale în organele administrației publice centrale (ministere, birouri, agenții și alții);
- editarea revistei ilustrate despre etniile conlocuitoare în Republica Moldova.

Reieșid din motivul, că în adresa Republicii Moldova, nu au parvenit întrebări specifice, prevăzute în partea a III-a a Schemei privind elaborarea rapoartelor naționale în procesul de monitorizare a celui de-al treilea ciclu, structura Raportului nu conține informația în cauză.

În prezentul Raport nu sînt reflectate datele privind realizarea prevederilor Convenției-cadru și situația minorităților naționale în raioanele de est ale Republicii Moldova (Transnistria), întrucît în prezent nu este restabilită integritatea teritorială a republicii, și raioanele din stînga Nistrului nu sînt sub jurisdicția autorităților oficiale ale Republicii Moldova.